

ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE

Az alapvető jogok biztosa,
mint fogyatékosügyi független mechanizmus

JELENTÉSE

az AJB-266/2024. számú ügyben

A Platánliget Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye intézményben folytatott
vizsgálattal összefüggésben

Érintett szerv: *Platánliget Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye*

2024.

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-266/2024. számú ügyben**

1. Az eljárás megindítása, előzmények

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő szervezetek bevonásával – biztosítja a 2007. évi XCII. törvénnyel kihirdetett, a Fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény (a továbbiakban: Fogyatékossgügyi Egyezmény) 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését. Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékossgügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* a teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékossgal élő személyek jogainak a Fogyatékossgügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Ezen feladatkörömben a fogyatékossgügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a nagylétszámú bentlakásos intézményekben élő személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását határoztam meg, tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O.§ (2) bekezdés alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékossgal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára.

E vizsgálatok indokoltságát, az előbbi törvényi rendelkezéseken túl, a bentlakásos intézmények magas ellátotti létszáma önmagában is megalapozza, ugyanis a Fogyatékossgügyi Egyezmény kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagy létszámú otthonok működési diszfunkciói (személyi és tárgyi feltételek hiánya, túlsúfoltság) következtében hatványozottan sérülhetnek, ahogyan azt több korábbi ombudsmani vizsgálat is feltárta. *Az intézményeknek azonban a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is biztosítaniuk kell a fogyatékossgal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, a Fogyatékossgügyi Egyezményben rögzített követelmények érvényesülését.*

A fentiek alapján a bentlakásos intézményben élő fogyatékossgal élő személyek helyzetének figyelemmel kísérése érdekében a fogyatékossgügyi független mechanizmus keretében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból indítottam eljárást a *Platánliget Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye – a továbbiakban: Intézmény* – intézményben élő fogyatékossgal élő személyek életkörülményeinek alapjogi szempontú vizsgálatára.

Vizsgálati előzményként említhető az AJB-5256/2014. számú ombudsmani jelentés, amely intézkedési javaslatként fogalmazta meg a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, mint az intézmény fenntartója irányába, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a jelentésben megfogalmazott személyi és tárgyi feltételekben mutatkozó hiányosságok orvoslása érdekében, továbbá felkérte az intézmény igazgatóját, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket az intézményi dokumentumokban feltárt hiányosságok, pontatlanságok orvoslása érdekében.

Vizsgálati előzménynek tekinthető továbbá az AJB-1383/2017. számú – OPCAT nemzeti megelőző mechanizmusként kiadott – ombudsmani jelentés is, amelynek az intézmény működésével kapcsolatban megfogalmazott intézkedési javaslatai elsődlegesen a jogszabályi követelményeknek megfelelő személyi és tárgyi feltételek biztosítására, a kapcsolattartás körülményeinek javítására (látogatószoza kialakítása), a választójog gyakorlásának

elősegítésére, a gondnokság felülvizsgálatára, megszüntetésére vonatkozó bírósági eljárásról való részvétel elősegítésére, az ellátottak személyes környezetének személyesebbé tételére, a szabadidő aktívabb eltöltésének támogatására, kizárólag erre a célra szolgáló intimszoba kialakítására, az érdekvédelmi lehetőségekkel (panaszláda, ellátottjogi képviselő, érdekképviselői fórum) kapcsolatos hiányosságok orvoslására; a korlátozó intézkedések alkalmazására vonatkozó szabályzatnak a vonatkozó jogszabályi rendelkezésekkel történő összhangba hozására; az intézményi férőhelykiváltás felgyorsítására vonatkoztak.

Vizsgálati előzménynek tekinthető végül az AJB-6904/2020. számú ombudsmani jelentés, amely elsődlegesen a COVID-19 miatti járványhelyzet megelőzésének az ellátott fogyatékosággal élő személyekre, és a jogaikra gyakorolt hatására fókuszált. Az Intézmény működésével kapcsolatban ez a vizsgálati jelentés intézkedési javaslatot nem tartalmazott, azonban olyan megállapításokat rögzített, amelyek megalapozták a fogyatékosügyi független mechanizmus szerinti eljárás megindítását. A 2020. évi látogatásból kiemelt vizsgálati tényezők az Intézményben élő fogyatékosággal élő személyek ellátási körülményeire, az intézményi ellátás tárgyi és személyi feltételeire, valamint az intézményi férőhelykiváltásban való részvételre vonatkoztak.

2. Az érintett alapvető jogok és alkotmányos elvek

- *A jogállamiság elve és a jogbiztonság követelménye:* [Magyarország Alaptörvénye (a továbbiakban: Alaptörvény) B) cikk (1) bekezdés: „Magyarország független, demokratikus jogállam.”];
- *A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja* [Alaptörvény Q) cikk (2)-(3) bekezdés: „Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítja a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Magyarország elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait. A nemzetközi jog más forrásai jogszabályban történő kihirdetésükkel válnak a magyar jogrendszer részévé.”];
- *Az emberi méltósághoz való jog:* [Alaptörvény II. cikk: „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”];
- *Az oktatáshoz való jog:* [Alaptörvény XI. cikk (1) és (2) bekezdései „Minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez. Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja.”];
- *Az egyenlő bánásmód követelménye és az esélyegyenlőség előmozdításának elve* [Alaptörvény XV. cikk (1)-(2) bekezdés: „A törvény előtt mindenki egyenlő. Minden ember jogképes. Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja.”];
- *A fogyatékkal élők kiemelt védelme:* [Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdés: „Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.”];

3. Az alkalmazott jogforrások

- Ajbt.;
- A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés (Magyarországon kihirdette a 1987. évi 12. törvényerejű rendelet);
- Fogyatékosügyi Egyezmény (a továbbiakban: CRPD);

- A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (a továbbiakban: Fot.);
- Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (a továbbiakban: Eütv.);
- A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény (a továbbiakban: Szocvtv.);
- Az Országos Fogyatékosügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015. (IV. 7.) OGY határozat (a továbbiakban: OFP);
- A személyes gondoskodást nyújtó szociális intézmények szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 1/2000. (I. 7.) SzCsM rendelet (a továbbiakban: SzCsM r.);
- Az Országos Fogyatékosügyi Program végrehajtásának 2022. évig tartó Intézkedési tervéről szóló 1187/2020. (IV.28.) Korm. határozat (a továbbiakban: Intézkedési terv);
- A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.).

4. A megállapított tényállás

A fogyatékosügyi független mechanizmus keretében 2023. július 25-én munkatársaim helyszíni vizsgálatot tartottak az Intézményben. A helyszíni látogatáson munkatársaimat az Intézmény vezető ápolója, valamint a fenntartó Szociális Gyermekvédelmi Főigazgatóság részéről két szociális referens fogadta. Az Intézmény képviselője részletesen bemutatta az Intézmény működését, ismertette a jelenlegi feladatellátást, valamint a vizsgálat szempontjából releváns dokumentumok másolati példányát a munkatársaim rendelkezésre bocsátotta. Ezt követően munkatársaim megtekintették az Intézményt.

4.1. Az Intézményről

Az Intézmény fenntartója a Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, a felügyeletet ellátó szerv a Belügyminisztérium.

Az Intézmény által ellátott engedélyezett szociális szolgáltatások következők: a Szocvtv. 67.§-a szerinti ápolás, gondozás; a Szocvtv. 69.§ szerinti fogyatékos személyeknek otthon nyújtó ellátás; a Szocvtv. 70.§ szerinti kiskorú fogyatékos személyek ellátásának elkülönített megszervezése; a Szocvtv. 85/A.§ (3) bekezdés ab) pontja szerinti ápoló-gondozó célú lakóotthoni ellátás; valamint a Szocvtv. 99/B.§ szerinti fejlesztő foglalkoztatás.

Az intézmény ellátási területe Baranya Vármegye közigazgatási területe.

Az intézmény székhelye a Platánliget Integrált Szociális Intézmény Baranya Vármegye (székhelyintézmény) 7754 Bóly, Hősök tere 5. Az intézmény telephelyei:

- Kastély Otthon Bóly (7754 Bóly, Hősök tere 6.),
- Fenyőfa Lakóotthon Bóly (7754 Bóly, Eötvös Lóránd utca 8.),
- Akácfa Lakóotthon Bóly (7754 Bóly, Rákóczi utca 48.),
- Juharfa Lakóotthon Bóly (7754 Bóly, Szent István utca 2.).

Az intézmény 270 férőhelyen gyermek- és felnőtt korú fogyatékosokkal élő személyek ápolását, gondozását látja el:

- a Bóly, Hősök tere 5. szám alatti fogyatékos személyek otthonában (székhelyintézmény) 235 fő (köztük 37 fő kiskorú, akik közül 16 fő gyermekvédelmi szakellátásban részesül),
- a Fenyőfa Lakóotthon Bóly fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthonában 12 fő,
- az Akácfa Lakóotthon Bóly fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthonában 12 fő,
- a Juharfa Lakóotthon Bóly fogyatékos személyek ápoló-gondozó célú lakóotthonában 11 fő ellátása biztosított.

A helyszíni vizsgálat során kapott tájékoztatás szerint az Intézmény teljes férőhely-kihasználtsággal működik. Az intézményi várólistán a vizsgálat időpontjában 10 fő fogyatékos személy szerepelt. A jelentkezőket általában fél éven belül felveszik.

A Baranya Vármegyei ellátórendszerben egyedül az Intézményben valósul meg gyermekkorú fogyatékosokkal élők ápoló, gondozó otthoni ellátása.

Az Intézményben élők korcsoport és nem szerinti megoszlása a rendelkezésre bocsátott Szakmai Programban rögzített adatok szerint az alábbiak szerint alakult:

Életkor	Nő	Férfi
0 - 13	8	15
14 - 17	3	10
18 – 39	67	73
40 – 59	48	39
60 – 64	1	1
65 – 69	1	3
70 – 74	0	0
összesen:	128	141

Az Intézményben élő személyek fogyatékoság szerinti bontásban:

	Fő	Százalék
Autizmussal élő	8	3 %
Halmozottan fogyatékos	169	63 %
Értelmileg akadályozott	92	34 %

Az Intézményben élő fogyatékosokkal élő személyek kb. 72%-a súlyosan-halmozottan fogyatékos, 25%-a közép súlyos fokban, 3% enyhe fokban sérült.

Az Intézményben élő ellátottak egy részének szülő, illetve hozzátartozó a gondnoka, nagy létszámú ellátott vonatkozásában viszont hivatásos gondnok a törvényes képviselő.

4.2. Az intézmény működésének hatósági és egyéb feltételei

Az Intézmény, a Baranya Vármegyei Kormányhivatal által kiállított tanúsítványok szerint a székhelyintézmény vonatkozásában az ápolást, gondozást nyújtó intézményi ellátás (fogyatékosokkal élő személyek otthona 235 fő), valamint a lakóotthon tekintetében 2026. december 31. napjáig szóló, míg a fejlesztő foglalkoztatás szolgáltatás (45 fő) tekintetében határozatlan időre szóló szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkezik.

Az ideiglenes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzés indoka az ápolást, gondozást nyújtó intézményi ellátás vonatkozásában az, hogy az intézmény tárgyi feltételei nem felelnek meg az SzCsM rendelet előírásainak¹, ugyanis az „A”, a „C” és a „D-B” jelű gondozási egységekben nincs meg az egy főre jutó 6 m² alapterület, továbbá a személyi feltételek sem felelnek meg az SzCsM rendeletben foglalt követelményeknek². A lakóotthonok vonatkozásában az ideiglenes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzés indoka a személyi feltételekben mutatkozó hiányosságok.

A székhely és a telephelyek rendelkeznek a jogszabályi előírásnak megfelelően elkészített Szakmai Programmal, Foglalkoztatási Szakmai Programmal, Házirenddel, Szervezeti és Működési Szabályzattal, valamint egyéb szabályzatokkal és protokollal, ezeket a dokumentumokat a helyszíni vizsgálat során munkatársaim rendelkezésére bocsátották. A Szakmai Program, a Házirend (amelynek függeléke a korlátozó intézkedések alkalmazásának szabályzata), az ellátottjogi képviselő elérhetőségei az Intézmény területén a dolgozók és az ellátottak számára hozzáférhetően, jól látható helyeken kifüggesztésre kerültek.

¹ SzCsM rendelet 41.§ (4) bekezdés a) pontja szerint a bentlakásos intézmény akkor alkalmas gondozási feladatok ellátására, ha a lakószobában egy ellátottra legalább hat négyzetméternyi lakóterület jut és biztosított a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatás.

² lásd: SzCsM rendelet 2. számú mellékletének II. pontja

Az Intézményben biztosított ellátásért *személyi térítési díjat* kell fizetni. A személyi térítési díjat a rendelkezésre bocsátott dokumentumok szerint az Intézmény vezetője állapítja meg a fenntartó döntése alapján. Amennyiben az ellátást igénybe vevő a jövedelméből nem tudja megfizetni a személyi térítési díjat, a fenntartó állapítja meg azt a hatályos jogszabályok rendelkezései alapján. A fenntartó ingyenes ellátásban részesíti azt az ellátottat, aki jövedelemmel nem rendelkezik, és bentlakásos ellátás esetében a Szocvtv. 119.§ (2) bekezdése szerinti jelzőlog alapjául szolgáló vagyona nincs.

A szabályozás szerint a bentlakásos intézményben az ellátott által fizetendő térítési díj úgy kerül megállapításra, hogy részére legalább a jogszabályban meghatározott *költőpénz* visszamaradjon. A jövedelemmel nem rendelkező ellátottak részére személyes szükségleteik fedezésére a költőpénzt az intézmény biztosítja. Személyes szükséglet fedezésére szolgáló körbe tartozik különösen az intézményi ellátást meghaladó minőségű tisztálkodási szer, eszköz, bútorzat, műszaki cikk (pl. TV, zene lejátszó), személyes használati tárgy és szolgáltatás (pl. fodrász, kirándulás, kulturális program). Az Intézmény az általa biztosított költőpénzt a Magyar Államkincstárnál vezetett letéti számlán tartja nyilván. A költőpénz felhasználását Költőpénzkezelési Szabályzat rendezi. A lakók pénzének kezeléséért a pénzügyi ügyintéző, valamint minden olyan munkatárs felel, akinek a gondozottak pénze elköltésében feladata van.

4.3. Az intézmény ellátás személyi feltételei

A vizsgálat időpontjában az Intézmény engedélyezett dolgozói létszáma 162 fő, ebből 116 szakmai álláshely. Az ápoló-gondozó személyzet 12 órás munkarendben dolgozik (7.00-19.00-ig és 19.00-7.00-ig).

Az Intézményben a dolgozói fluktuáció jelentős, amelyet jól jellemez, hogy az új dolgozók közül 15 dolgozó még a tárgyévben távozott az intézményből. *A nagy mértékű dolgozói fluktuáció mellett komoly problémát jelent az elhivatott és szakképzett munkatársak hiánya is. Az üres álláshelyek száma egész évben magas, főleg a gondozói munkakörben, mivel a távozó dolgozók helyére nem minden esetben sikerül új munkavállalókat beléptetni. Az üres álláshelyeket több fórumon is hirdették.*

A bekért dokumentumok alapján 2022-ben 15 fő szakmai álláshely volt betöltetlen, ezen túlmenően az ellátotti, gondozói létszám arányához viszonyítottnak még 18,5 gondozói álláshelyre volna szükség. Ezt a hiányt növeli még a lakóotthonok plusz 1,5 fő intézményvezető, továbbá 1,5 fő fejlesztőpedagógus létszámigénye. *Ez az állapot érdemben 2023-ban sem változott.* A rendelkezésre álló létszám mellett kihívást jelent a részlegvezetők számára a gondozói/ápolói műszakbeosztás elkészítése.

Az Intézményt jellemző humánerőforrás hiányra tekintettel az Intézmény vezetése az egyik gondozási egységet („A” jelű – Kastély épület) átmenetileg megszüntette és annak 48 lakóját a másik három részlegre elosztva költöztette át. A költözés 2023. januárjában valósult meg. Az ellátottak az Intézmény képviselőjének elmondása szerint zökkenőmentesen alkalmazkodtak az új helyzethez.

2023-ban fegyelmi eljárás lefolytatására dolgozóval szemben nem került sor, míg 2022-ben egy alkalommal került fegyelmi eljárás elrendelésre. 2022-ben egy hozzátartozói panasz alapján belső vizsgálat indult, amelynek eredményeképpen 3 szakdolgozó írásbeli figyelmeztetésben részesült ápolásszakmai hiba fennállása és a munkaköri leírásban rögzítettek be nem tartása miatt.

A 2022. évi fenntartói ellenőrzésről készült jegyzőkönyv, valamint a rendelkezésre bocsátott Rendkívüli eseményekről szóló bejelentések dokumentációja szerint *2022-ben tizenkettő, 2023-ban, a vizsgálat időpontjáig négy, az ellátott elhalálózásával, illetve sérülésével összefüggő rendkívüli eseményről*³ érkezett bejelentés. 2022-ben a rendkívüli események fele

³ Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Főigazgatójának 5/2019. (XII.30.) egyedi utasítása 3.§ a) szerint *rendkívüli esemény: olyan előre nem látott veszély, vagy bekövetkezett esemény, amely az intézmény folyamatos működésében, az ellátottak, a gondozottak zavartalan ellátásában, az emberi életben, vagyonban, a természeti vagy épített környezetben olyan hátrányos változást eredményez, amelyek megelőzése vagy káros következményeinek, hatásainak elhárítása azonnali intézkedést igényel.*

halálessel végződött, amelyből négy haláleset háttérben aspiráció⁴, egy esetben szívelégtelenség, egy esetben súlyos emésztési probléma állt. A rendkívüli eseményekkel összefüggésben öt esetben indult rendőrségi eljárás, felelősség megállapítására azonban részükről nem került sor. Az intézményvezető viszont három alkalommal állapított meg dolgozói felelősséget (két ügyben a dolgozó rendkívüli felmentésére került sor, egy esetben pedig három dolgozó kapott írásbeli figyelmeztetést).

4.4. Az intézmény tárgyi és infrastrukturális feltételei, jellemzői

A jelen vizsgálat tárgyát képező székelyintézmény a Bóly város fő utcáján, a település központjában helyezkedik el. Tömegközlekedéssel, autóval és gyalogosan is könnyen megközelíthető. Az intézmény tevékenységének ellátásához folyamatosan karbantartott, ám nagymértékben előregedő infrastruktúra áll rendelkezésre. A székelyintézmény területén az alábbi főbb építmények helyezkednek el:

- „A” gondozási egység (Kastély),
- „C” gondozási egység (Iskolaépület),
- „D” - „B” gondozási egység,
- Fejlesztő foglalkoztató műhely,
- konyha – étterem épület,
- Iroda épület,
- Mosoda.

Az épületek felújítása folyamatosan zajlik, ennek ellenére *a közös helyiségek szegényesek, a gyermekek számára szolgáló helyiségekben kevés a játék, az ellátottak szobáiban kevés személyes tárgy található.* Mint ahogyan a korábbi jelentés⁵ is megállapította, az ellátottak magán- és intimszférája a kisméretű saját élettér mellett azáltal is sérül, hogy nincsenek személyes tárgyak. *A személyes környezet hiány az ellátottaknak az Alaptörvény II. cikkében rögzített emberi méltósághoz fűződő jogával összefüggő visszasságot okoz.*

A mosdóhelyiségek egy része felújított, akadálymentesített, viszont a még felújítás előtt álló fürdőszobák kifogásolható állapotúak, nem akadálymentesítettek, a padló cipőben járva is érzékelhetően csúszós.

Az Intézményben a maximum 4 ágyas szobák kialakítása, a gondozási részlegek építészeti jellege, valamint a nagy ellátotti létszám miatt a legtöbb helyen nem biztosítható.

Az intézmény székelyén három gondozási részleg működik (A-„B-D”-„C” jelű gondozási részleg).

A gondozási részlegeken nem minden esetben biztosított az egy főre jutó 6 m², valamint a lakószobaként maximum 4 fő elhelyezése, így meglehetősen zsúfoltak. A hálószobák többségében az elhelyezett ellátottak száma meghaladja az SzCsM rendelet előírás⁶ szerinti létszámot, de már kialakításra kerültek 1-2-3-4 férőhelyes lakószobák is a részlegeken. A lakószobák többsége klimatizált, a maradék szobákban ezek kialakítása folyamatban van.

A hálószobákon kívül 13 nappali szoba, 16 fürdőszoba, 14 foglalkoztató helyiség és egy foglalkoztató egység biztosítja a közösségi együttélésre, fejlesztésre, mentális gondozásra szolgáló helyet.

2023. januárjában az „A” jelű gondozási részleg (Kastély) bezárásra került, ugyanis itt a tárgyi és személyi feltételek hiányossága már a biztonságos működést veszélyeztető helyzetet teremtett. A még működő részlegek az „A” részleg bezárását követően azonban ezáltal még zsúfoltabbak lettek.

A kiskorú fiú és leány ellátottak elkülönítése nem mindenhol megoldott, egyes lakószobákban az azonos ellátási szintű fiúkat és leányokat koedukáltan helyezik el. Ugyanez a helyzet a magas ápolási igényű férfiak és nők esetében.

⁴ idegentest miatti fulladás

⁵ Az alapvető jogok biztosa, mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus A JB-1383/2017. számú jelentése

⁶ SzCsM rendelet 42.§ (1) bekezdés alapján főszabály szerint a bentlakásos intézményi lakószobában legfeljebb négy személy helyezhető el.

A mosdó- és illemhelyiségek száma nem felel meg az irányadó jogszabályok által előírt követelményeknek, és elavult állapotúak.⁷ Az illemhelyek egy része továbbá nem rendelkezik ajtóval, takaró függönnyel.

Az intézményben a magánélet biztosítására kizárólag erre a célra szolgáló intimszoba került kialakításra, amely saját fürdővel is rendelkezik.

Az 1970-es években épült, elavult „C” jelű gondozási részleget kisebb részben a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ használja fejlesztő nevelés-oktatás⁸ céljára.

Tervek között szerepel, hogy a fejlesztő iskolát véglegesen elköltöztetik a 2024/25 tanévtől, és a 25 fő tanköteles korú súlyos, illetve halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatása az intézményen kívül valósul majd meg. Amíg az iskolai nyári szünet alatt az oktatás szünetel, a tantermeket is lakószobaként használják.

Az intézmény rendelkezik egy jól felszerelt *tornaszobával*.

Minden ápolási részlegen rendelkezésre áll kezelő helyiség.

Az Intézmény rendelkezik *szárazvirág kötő műhellyel, színekottás foglalkozó szobával* (12 fő a színekottás zenekar tagja), valamint *fejlesztő foglalkoztató műhellyel*. Továbbá a bezárt Kastély épület („A” jelű gondozási részleg) pincéjében egy *asztalos műhely* működik foglalkoztató helyiségként.

Az Intézményt nagy parkosított *udvar* veszi körül, amely rendezett, nagy fákkal, kondiparkkal, melegízzel feltöltött medencével, madárfészek hintával, homokozóval, csúszdával rendelkezik, amelyek biztosítják az ellátottak pihenését és kikapcsolódását.

A székelyintézmény egészére elmondható, hogy az *akadálymentesítés* egyelőre nem teljes körű.

A lakószobákban, a közös használatú terekben, a mosdókban és a fürdető helyiségekben a helyszíni vizsgálat alkalmával munkatársaim tisztaságot és rendet tapasztaltak.

Ágyipoloska fertőzés az Intézményben nem történt.

4.5. Az intézményi ellátás szolgáltatási elemei

Az Intézmény az SzCsM rendeletben foglaltak alapján gondoskodik az ellátottak 24 órás felügyeletéről, biztosítja a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatást, saját konyhával oldja meg a napi ötszöri étkezést, amely a rendelkezésre bocsátott étlapok alapján szükség esetén speciális, diétás táplálkozást is magában foglal. Gondoskodnak az ellátottak ruházattal, illetve textíliával való ellátásáról, egészségügyi ellátásáról, a gyógyszerről, a gyógyászati segédeszközök beszerzéséről, ápolásról, gondozásról, foglalkoztatásról, a szabadidő kulturált eltöltésének megszervezéséről.

Az Intézményben az ellátottak részére olyan fizikai, mentális, életvezetési segítséget nyújtanak, melynek során az ellátott, szociális, testi és szellemi állapotának megfelelő egyéni bánásmódban részesül. A gondozás során az ellátottak hiányzó, vagy csak korlátozottan meglévő testi-szellemi funkcióinak helyreállítására, képességeinek, készségeinek javítására, szinten tartására kerül sor. A fizikai és egészségügyi ellátás, a mentálhigiénés gondozás és a foglalkoztatás a fogyatékossgal élő személyek szükségleteihez alkalmazkodik.

Az Intézménybe kerülését követő egy hónapon belül a lakó állapotát felméri team-munkában, pedagógiai jellemzést és egyéni *fejlesztési tervet*, illetve *gondozási tervet* készítenek, amelyekben rögzített fejlesztési irányok mentén folyik a foglalkoztatás és a gondozás. A fejlesztési tervet 6 hónaponként felülvizsgálják. Ha az ellátott egészségi állapota miatt ápolásra is szorul, az egyéni fejlesztési terv részeként számára *ápolási terv* is készül.

Az Intézmény képviselőjének elmondása szerint az ellátottak nagy része halmozottan sérült, súlyos értelmi akadályozott, így ez az állapot a gyakorlatban határt szab a fejlesztésnek.

⁷ SzCsM rendelet 41. § (4) bekezdés b) pontja szerint a bentlakásos intézmény akkor alkalmas gondozási feladatok ellátására, ha tíz ellátottra legalább egy fürdőkád vagy zuhanyzó, valamint nemenkénti illemhely jut és biztosított a folyamatos fűtés- és melegvíz-szolgáltatás.

⁸ lásd: Nkt. 15. § (2)–(3) bekezdése: „Ha a sajátos nevelési igényű gyermek súlyos és halmozottan fogyatékos, attól az évtől kezdődően, hogy tankötelessé válik, fejlesztő nevelés-oktatásban vesz részt. A súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét.”

Tapasztalata szerint sok konkrét esetben csak a szinten tartás és a további állapotromlás lassítása érhető el.

4.6. Élelmezés

A helyszíni vizsgálat során elhangzottak alapján az Intézmény az étkeztetést, a székhelyen található konyháról biztosítja. Az étrend összeállításakor a lakók életkori sajátosságait, az orvosi javaslatnak megfelelő speciális érendet, diétát figyelembe veszik.

Az Intézményben napi 3-szori főétkezés és 2-szeri kisétkezés biztosított, saját receptúra alapján.

A konyha étkezőjében átlagosan összesen 70 fő étkezik, 35 fő (lakóotthonos) ellátott és kb. 35 fő dolgozó. A járóképes ellátottak a részlegenként kialakított étkezőben étkeznek. A fekvőbetegek részére az ápoló, gondozó személyzet a szobába viszi az ételt.

Az ebédet a gondozónők adagolják ki az osztályok tálalókonyháin adagolási útmutató alapján. A gondozónők napi munkaidejéből kb. mintegy 3 órát tesz ki az étkeztetéssel kapcsolatos tevékenység.

A megkérdezett ellátottak a vizsgálat során az étel mennyiségére és minőségére nem panaszkodtak, azt kielégítőnek, ízletesnek és változatosnak tartották.

4.7. Ruházat és tisztálkodás

A Házirend szerint az ellátottak az otthonban saját ruházatukat és textíliájukat használhatják. Amennyiben az Intézmény lakója megfelelő mennyiségű és minőségű ruházattal és textíliával nem rendelkezik, részére azokat az Intézmény biztosítja, csakúgy, mint az alapvető tisztálkodási szereket (szappan, fogkrém, sampon, WC papír).

Mind az intézményi, mind a saját ruházat tisztításáról, valamint a ruházat szükséges javításáról az Intézmény gondoskodik. A nem szobatiszta gyermekek és inkontinens felnőttek pelenkaváltása naponta legalább négyszer, de szükség esetén többször is történik.

Az önellátó és mozgásképes lakók időkorlátozás nélkül vehetik igénybe a fürdőhelyiségeket igény és szükség szerint. Minden másnap az ápolók, gondozók segítenek a fürdetésben. A kapott tájékoztatás szerint az önellátásban segítségre szoruló ellátottak, fekvőbetegek személyi higiéniájára az ápolók, gondozók fokozottan figyelnek.

4.8. Az egészségügyi ellátás

A rendelkezésre bocsátott dokumentumok szerint az intézmény *házi*orvosa hétfőtől péntekig, heti 25 órában, a *pszichiáter* heti 8 órában, a *neurológus* heti 6 órában, míg a *fogorvos* heti 3 órában áll rendelkezésre helyben, megbízási jogviszony keretében. Az intézmény háziorvosa a hivatalos heti rendelési idején túl igény esetén akár személyesen, akár telefonon bármikor elérhető. Az intézményben rendelkezésre áll külön háziorvosi és fogorvosi rendelő is.

Ügyeleti időben a városi, illetve a település központi ügyelete, valamint a Mohácsi Kórház sürgősségi osztálya látja el a lakókat. Rendszeres időközönként fogászati, neurológiai, pszichiátriai, ortopédiai, szemészeti, bőrgyógyászati szakellátás biztosítására kerül sor, illetve szükség szerint ezen felül egyéb szakrendelésre, a Mohácsi Kórházba, illetve a Pécsi Tudományegyetem (továbbiakban: PTE) szakrendeléseire való eljutást az intézmény megszervezi és lebonyolítja.

Az intézmény gondoskodik továbbá az ellátottak gyógyszereiről, a gyógyászati segédeszközök beszerzéséről. A gyógyszer felírása, szakorvosi vizsgálatra történő beutalása a háziorvos útján igényelhető. A gyógyszerek biztosítása az osztályvezetők feladata. A gyógyszerelés és gyógyszerosztás szabályait intézményi protokoll írja elő. A gyógyszerelés költségeit az intézmény, illetve a lakó az SZCSM rendelet alapján biztosítja. Az intézmény orvosa által összeállított alapgyógyszer készlet körébe tartozó gyógyszereken túlmenően

felmerülő egyéni gyógyszeres szükséglet költségeit a jogszabályban jelzett mértékben és módon az ellátást igénybe vevő viseli.

Az ellátást igénybe vevők többségében súlyos értelmi fogyatékossgal élő személyek, akik legyengült, mozgásában korlátozott, illetve szomatikus-pszichés állapotuk miatt a szükségleteik kielégítésében nagyfokú, esetleg teljes körű segítségre, ápolásra szorulnak. Az intézmény biztosítja a napi 24 órás *ápolói felügyeletet*.

A gondozottak szomatikus, pszichés állapotának nyomon követése minden ápolási, gondozási szinten az ápoló-gondozó személyzet alapfeladata. Az ápolási feladatokat a szakma szabályai, az intézményben kiadott protokollok, illetve az orvos utasításai szerint kell végezni.

Az intézmény biztosítja a szükség szerinti, illetve *szakorvos által javasolt terápiák* megszervezését is, így az intézményben lehetőség van

- *hidroterápiára* - hidroterápia segítségével a spasztikus⁹ és a kötött izmok, ízületek passzív kimozgatása és kilazítása történik, e fejlesztéseket megelőző szakorvosi javaslat és utasítás alapján fizioterápiás asszisztens, gyógymasszőr, rekreátor végzi, az intézmény saját hidromasszázs-káddal rendelkezik;
- *ultrahang terápiára*;
- *gyógymasszázsra* - a magas támogatási igényű ellátottaknak erre jelenleg heti 2 alkalommal nyílik lehetőség, ami nyilvánvalóan nem elégséges, a magasabb számú kezelésnek a személyi feltételek hiánya szab határt.

Korábban az intézményben *gyógytorna* igénybevétele is biztosított volt, jelenleg ezen terápiára, szakképzett gyógytornász hiányában nincs lehetőség. *Az intézmény vezetése a megüresedett gyógytornász pozíciók betöltésére törekszik, jelentkező azonban nincs.*

Az intézmény azonban egy terápiás munkatárs segítségével – a meglévő mozgásszint megtartását, fejlesztését, a spasztikus izmok erősítését, a kontraktúrák¹⁰ oldását segítő – *mozgásfejlesztő tornát* szervez az ellátottak részére.

Az intézményben MRSA megbetegedés utoljára 5-6 éve volt, ennek elkerülésére azóta az intézmény fokozott figyelmet fordít.

A 2022-ben több esetben bekövetkezett, aspirációval összefüggő rendkívüli eseményre tekintettel az intézményben kötelező belső képzés indult idegenterest nyelés esetén elsősegély nyújtásra és újraélesztésre.

4.9. Az intézményben nyújtott szociális, mentálhigiénés ellátás, szocioterápiás foglalkozások

Az intézmény a rendelkezésre bocsátott dokumentumok, illetve a helyszíni vizsgálat során kapott tájékoztatás alapján, a lakók *szociális, mentálhigiénés ellátása* keretében biztosítja¹¹ a szabadidő kulturált eltöltésének lehetőségét az Éves programterv alapján térítésmentes programok, illetve térítési költséggel járó programok (ide tartoznak a kirándulások, nyaralások, otthonon kívüli művészeti, kulturális fesztiválok, táborok, szabadidős rendezvények) szervezése útján. Az intézmény 2022-ről készült Szakmai Beszámolója alapján az alábbi programokat szervezték meg: farsang, Valentin nap, költészet napja, színjátzó nap; nemzeti és vallási ünnepek, mozi délutánok, „Ki mit tud?” verseny, Budapesti Állat- és Növénykert látogatása az ÉFOÉSZ rendezvénye keretében, karácsonyi ünnepség látogatása Pécsen, tanulmányúttal egybekötött kirándulás Pécsre a Zsolnay-negyedbe, illetve Geresdlakra a mézeskalács-faluba. Részvétel az MSMME által szervezett fesztiválokon, kulturális találkozók Kisújszálláson, Budapesten és Újpalotán; fellépés a Szociális Munka Napja pécsi ünnepségén, részvétel a Fogadj el Alapítvány Nyitott kapu című eseményén Szajkán. Pécsen, a Kodály Központban a Pannon Filharmonikusok koncertsorozata keretében a hangverseny főpróbájának megtekintése. Az MSMME által szervezett színekítés

⁹ állandósult, kóros izomösszehúzóds, ami akaratlan izommerevséget okoz.

¹⁰ ízületi mozgásbeszűkülés

¹¹lásd: SzCsM rendelet 54.§

táborban évente részt vesz az intézmény a Nemzeti Színkottás Zenekar tagjaiként, színházi előadások látogatása Budapesten (Diótörő, János vitéz).

Az intézmény, a Házirendben foglaltak szerint, valamint a helyszíni vizsgálat során tapasztaltak alapján valamennyi egyháznak, vallásnak teret biztosít, az ellátottak vallásukat szabadon gyakorolhatják, a vallási felekezetek képviselőit fogadhatják, velük rendszeresen kapcsolatot tarthatnak. Amennyiben az ellátott állapota megengedi, az intézményen kívüli egyházi szertartásokon, rendezvényeken részt vehet. Ezen túl az intézmény erre kijelölt helyiségében heti 2 alkalommal biblia-foglalkozás, 1 alkalommal pedig igeliturgia tartására kerül sor.

Az ellátottak meglévő képességeinek szinten tartása, szociális kompetenciájának fejlesztése, finom motoros mozgások javítása, gyógyszeres terápia csökkentése, dementalódás késleltetése, hospitalizáció megelőzése érdekében szocioterápiás foglalkoztatásokat¹², ennek keretében *terápiás és készségfejlesztő foglalkozásokat szerveznek*. E foglalkozások célja a megmaradt képességek fejlesztése és szinten tartása, az ellátottak testi-lelki aktivitásának megőrzése. Ennek keretében az intézmény a következő terápiákat biztosítja: egyéni-, csoportos foglalkozások, fejlesztések, kreatív foglalkozások; zeneterápia; snoezelen terápia¹³; mozgásterápia; különböző szakkörök (tánc, színkotta, atlétika, MATP- és bocsza edzések, színjátszás). A fejlesztő foglalkozásokat 9 fő fejlesztő pedagógus végzi.

A rendelkezésre bocsátott dokumentumok, illetve a helyszíni ellenőrzés során kapott tájékoztatás szerint az intézmény már nem tanköteles korú lakói közül 45 fő, az SzCsM rendelet 110/J.§ szerinti *fejlesztő foglalkoztatásban* vesz részt. A fejlesztő foglalkoztatás vonatkozásában *részletes Foglalkoztatási Szakmai Program* készült. A foglalkoztatásban részt vevők tevékenységüket napi 4 órában végzik az alábbi területeken:

- *Általános épülettakarítás (takarító):* A közösségi terek folyosók, foglalkoztatók (a vizes helyiségek kivételével) takarításában működnek közre (5 fő);
- *Zöldterület kezelés (parkgondozó):* A foglalkoztatók egy része parkgondozói tanfolyamot végzett, így hathatósan részt vesznek a kertészeti munkálatokban, kiegészítve a kertészeti személyzet feladatait (5 fő);
- *Textil, szőrme mosás, tisztítása (mosodai kisegítő):* A mosodában a tiszta ruha válogatásában, hajtogatásában, felhasználási helyükre szállításában működnek közre - 5 fő;
- *Egyéb máshova nem sorolható feldolgozóipari tevékenység:*
Kerámiakészítés, gyertyaöntés, textiltermékek készítése (például szatyrok, laptop táskák, kötények, terítő), papírtermékek készítése (recept és jegyzetfüzet), fatermékek készítése (pl. bortartó, zsebkendő tartó, ünnepi figurák, készségfejlesztő játékok), nemezelés, szövés (lábtörő, tarisznya), ékszerkészítés (gyöngyfüzés, kerámiamedál) - 20 fő.
Szárasvirág kötészeti termékek készítése - 10 fő.

A foglalkoztatás fejlesztési jogviszonyban (44 fő), illetve munkaviszony (1 fő) keretében történhet az igénybe vevő állapotától és hozzáállásától, valamint az intézmény lehetőségeitől függően. A foglalkoztatók tevékenységükért jogviszonyuktól függően fejlesztő foglalkoztatási díjban vagy munkabérben részesülnek. A fejlesztő foglalkoztatásban résztvevők folyamatosan tanulhatnak, fejlődhetnek, elősegítve a későbbi nyílt vagy a támogatott munkaerőpiacra való előrelépés lehetőségét. *Rehabilitációs foglalkoztatás azonban Bólyban jelenleg nem érhető el, legközelebb Szederkényben és Mohácson található akkreditált munkáltató, amelyekkel az intézmény keresi az együttműködés lehetőségét.*

Az intézmény Szervezeti és Működési Szabályzata szerint az intézmény 6 éven aluli ellátottjainak *korai fejlesztését* a Bólyban működő Baranya Vármegyei Pedagógiai Szakszolgálat szakemberei végzik.

¹² Lásd: SzCsM rendelet 55.-57. § rendelkezései

¹³ Snoezelen terápia: *nyugtató és érzékelésben gazdag környezetet teremt, amely különböző ingereket, például nyugtató fényeket, hangokat és tapintható textúrákat használ a relaxáció fokozása és az érzékek stimulálása érdekében. Ezt a terápiás koncepciót eredetileg az értelmi és fejlődési fogyatékosággal élő személyek számára fejlesztették ki, de a későbbiekben elismerést szerzett az ellátás különböző területein, különösen az idősgondozásban kifejtett pozitív hatásai miatt is.*

Az intézményben (a „C” jelű gondozási egységben) már 1996 óta működik *fejlesztő iskolai oktatás*. 2014. szeptemberétől a korábban az intézmény által működtetett fejlesztő iskola átkerült a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ irányítása alá, és a mohácsi Meixner Ildikó Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény (EGYMI) feladat ellátási helyeként működik tovább. Az intézményben folyó nevelés-oktatás személyi feltételeit szintén az EGYMI biztosítja. A fejlesztő iskolai oktatás tárgyi feltételei: a „C” jelű gondozási egységben 4 db csoportszoba, 1 db tornaszoba, 1 db teakonyha, 1 db fényterápiás szoba és további 1 db vezetői szoba áll rendelkezésre.

Az oktatáshoz, fejlesztéshez az intézmény tulajdonát képező fejlesztő eszközök, valamint az intézmény mellett működő alapítvány tulajdonában álló eszközök állnak rendelkezésre. Munkatársaim helyszíni vizsgálatokor a nyári szünetre tekintettel az EGYMI pedagógusai nem voltak jelen. A termekben – a nyári iskolai szünet idejére – lakószobákat alakítottak ki, így a *fejlesztő nevelés-oktatáshoz*¹⁴ szükséges megfelelő eszköz-ellátottság nem volt megítélhető. Az Intézmény a 2024/2025 tanévtől költöztette el a fejlesztő iskolát az intézmény zsúfoltságának csökkentése érdekében. Ebben az esetben a tanköteles korú gyermekek fejlesztő oktatása az intézményen belül egy másik, jobb körülményeket biztosító épületben valósul meg.¹⁵

4.10. Személyes szabadság, a korlátozó intézkedések alkalmazása

Személyes szabadságában bármely módon (fizikai, kémiai, biológiai, pszichikai módszerekkel, eljárással) csak a veszélyeztető, vagy közvetlen veszélyeztető magatartású ellátott korlátozható.

A *korlátozó intézkedések* szabályait az intézmény Házirendje tartalmazza. Az ellátottjogi képviselő jelentése szerint 2021-ben csupán kettő alkalommal, 2022-ben pedig egyáltalán nem érkezett tájékoztatás korlátozó intézkedés elrendeléséről. Az ügyvezető tájékoztatása szerint korlátozó intézkedést 2023-ban a helyszíni vizsgálat időpontjáig egy alkalommal rendeltek el, amikor fizikai és kémiai korlátozást alkalmaztak. Az elrendelés indoka az ellátott veszélyeztető magatartása volt. A korlátozó intézkedések elrendelése, végrehajtása és dokumentálása a jogszabályi (SzCsM rendelet¹⁶, az Eütv.¹⁷, valamint a 60/2004. (VII. 6.) ESzCsM rendelet¹⁸) előírásoknak megfelelően történt.

A *korlátozó intézkedések* szabályait az intézmény házirendje tartalmazza. Az *AJB-1383/2017. számú jelentés korlátozó intézkedések szabályzatát érintő ajánlásai a dokumentumban jórészt átvezetésre kerültek, azonban a dokumentum a veszélyeztető és közvetlen veszélyeztető magatartás definiálásakor – a jelentésben erre megfogalmazott ajánlás ellenére – a fogalmakat továbbra sem az Eütv. 188.§ b) és c) pontjainak figyelembevételével alkalmazza.*

Az *intézmény nyitott*, az ellátást igénybe vevőnek joga van az intézményen belüli és intézményen kívüli szabad mozgásra a Házirendben¹⁹ foglaltak szerint, így az ellátottak csak a felelős vezetőnek történő előzetes bejelentést követően távozhatnak el az intézményből. A lakók csak az intézmény főkapuján keresztül mehetnek ki, illetve a gondnok, törvényes képviselő csak a főkapun keresztül távozhat az ellátott személlyel. Fertőző betegségek miatt

¹⁴ lásd: Nkt. 15. § szakasza

¹⁵ A vizsgálatot követően, az Intézményvezetőjétől kapott tájékoztatás szerint, 2024/2025. tanévtől az *iskolarendszerű csoportos fejlesztő nevelés-oktatásban* részesülő 17 fő, tanköteles korú, halmozottan, súlyosan halmozottan sérült tanuló – heti 20 órában – a *Meixner EGYMI Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola* Borjádi Telephelyén folytatja tanulmányait. 18 fő *egyéni csoportos fejlesztő nevelés-oktatásban* részesülő tanuló fejlesztése-nevelése – az illetékes Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság által a számukra megállapított időkeretben – az Intézmény irodaépületének felújított földszinti termeiben történik. (a 18 főből 7 fő fejlesztése közvetlen ágy mellett valósul meg a tanulók egészségi állapotának súlyossága, továbbá a magas ápolási szükségletük okán (Trachea-kanül, PEG stb.).

¹⁶ SzCsM rendelet 101/A.§

¹⁷ Eütv. 10.§ (4) és (5) bekezdés, illetve a 192.§

¹⁸ a pszichiátriai betegek intézeti felvételének és az ellátásuk során alkalmazható korlátozó intézkedések szabályairól szóló 60/2004. (VII. 6.) ESzCsM rendelet

¹⁹ Házirend 11. a. pont Nap eltávozás

elrendelt látogatási és intézményelhagyási tilalom alatt az intézmény engedély nélküli elhagyása a Házirend súlyos megsértésének minősül. Ha az ellátottat a gondnoka, vagy a törvényes képviselője szabadságra viszi, dokumentálják a szabadság időtartamát és a tervezett tartózkodási helyet. Az ellátottat az eltávozás idejére elegendő gyógyszerrel kell ellátni.

4.11. Az ellátott személyek érdekvédelme az intézményben

A már hivatkozott korábbi jelentés²⁰ megállapította, hogy *a rossz bánásmódok megelőzésének, illetve megszüntetésének egyik leghatékonyabb eszköze, ha az intézmény személyzete az ellátott személyek elhelyezéssel, illetve bánásmóddal kapcsolatos sérelmeiről a lehető legrövidebb időn belül értesül, azokat ésszerű időn belül kivizsgálja, és az orvoslásuk érdekében szükséges intézkedéseket haladéktalanul megteszi.*

Az intézményben, az ellátottak jogainak érvényesülését segítő *Érdekképviseleti Fórum*²¹ (továbbiakban: Fórum) működik, amelynek Szervezeti és Működési Szabályzata (továbbiakban: SzMSz) a Házirend függeléke. A fórumot évente legalább 2 alkalommal össze kell hívni.

A Fórum a működésére vonatkozó SzMSz alapján

- *megvizsgálja az intézményben ellátottak hozzá benyújtott panaszait és a hatáskörébe tartozó ügyekben dönt;*
- *az intézmény vezetőjénél véleményt nyilvánít az ellátottakat érintő ügyekben;*
- *tájékoztatást kérhet az intézményvezetőtől az ellátottakat érintő kérdésekben, az ellátás szervezésével kapcsolatos feladatokban;*
- *javaslatot tehet az intézmény alaptevékenységével összhangban végzett szolgáltatások tervezéséről, működtetéséről, az ebből származó bevételek felhasználásáról;*
- *intézkedést kezdeményezhet a fenntartónál, az ellátottjogi képviselőnél, illetve más hatáskörrel rendelkező szervnél;*
- *egyetértési jogot gyakorol az intézmény házirendjének jóváhagyásánál;*
- *együttműködik az ellátottjogi képviselővel, s őt az üléseire meghívja;*
- *az ellátottak jogérvényesítését és jogorvoslatát segíti, együttműködik az erre hivatott szervezetekkel, e szervezetekhez továbbíthatja az ellátottak azon panaszát, kérését, amely nem tartozik a Fórum kompetenciájába.*

A Fórum 2023. évi üléseiről készült jegyzőkönyvek alapján a Fórumokon elhangzott fontosabb témák a következők voltak: az intézmény intimszobájának áthelyezése az „A” jelű részleg lezárása miatt, a különböző kirándulásokon történő részvételi lehetőség igazságos biztosítása, az intézmény területén található közlekedő utak felújításának ütemezése, tájékoztatás a támogatott döntéshozatal intézményéről, tájékoztatás a kialakult párok lakhatási lehetőségeiről és az összeköltözés feltételeiről, élelmezéssel kapcsolatos problémák áttekintése, a foglalkoztató helyiségekben lévő illemhelyiségek nem megfelelő száma, hozzátartozókkal való kapcsolatfelvétel kérdése.

Az ellátottak az intézményi élet vonatkozásában felmerült kérdéseikkel kapcsolatban kapott tájékoztatást minden esetben elfogadták.

Az ellátottak jogainak gyakorlásában az *Ellátottjogi képviselő* is segítséget nyújt²², aki az intézményben rendszeresen fogadóórát tart. A képviselő neve, elérhetősége, és az intézményben való elérhetőségének ideje, minden részlegben kifüggesztésre is került. Panasz esetén az ellátottjogi képviselő a lakók számára önállóan is elérhető, szükség esetén ebben az ügyeletes ápoló segítséget nyújt.

²⁰ Az alapvető jogok biztosa, mint OPCAT nemzeti megelőző mechanizmus AJB-1383/2017. számú jelentése

²¹ A Szocvtv. 99. § -a értelmében a tartós bentlakásos intézmény fenntartója köteles a házirendben meghatározni az intézményi jogviszonyban állók és az ellátásra jogosultak érdekvédelmét szolgáló fórum megalakításának és tevékenységének – jogszabályban meghatározottak szerint kialakított – szabályait.

²² lásd: Szocvtv. 94/K. § (2) bekezdése szerint

Az ellátottjogi képviselő rendelkezésre bocsátott beszámolója szerint az ellátottak elsősorban tájékoztatást kértek az őket foglalkoztató problémákkal, az őket megillető ellátotti jogokkal kapcsolatban. Több alkalommal szóba került az étkezés minősége, a lakóotthonok infrastrukturális problémái. Az ellátottak által felvetett problémák minden esetben továbbításra kerültek az intézményvezető felé, aki együttműködött a problémák megoldásában. Több alkalommal merült fel dolgozó által az ellátott sérelmére elkövetett jogsértés, melyről az Intézményvezetőt tájékoztatták; valamennyi esetben intézményi intézkedés történt.

Az ellátást igénybe vevő, vagy törvényes képviselője az intézményi jogviszony keletkezésével, megszűnésével, valamint megsértésével kapcsolatban az intézményvezetőhöz panaszt terjeszthet elő²³. Az intézményvezető 15 napon belül írásban értesíti a panasztevőt a panasz kivizsgálásának az eredményéről, a megtett intézkedésekről.

Amennyiben az intézményvezető határidőben nem intézkedik, vagy a panasztevő a megtett intézkedéssel nem ért egyet, az arról szóló értesítés kézhezvételétől számított 8 napon belül a fenntartó Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Baranya Vármegyei Kirendeltségének igazgatójához lehet fordulni.

Utoljára 2022 októberében érkezett hozzátartozótól származó panasz az ellátással kapcsolatban. A rendelkezésre bocsátott belső vizsgálati jegyzőkönyv szerint az ügyet dokumentálták és határidőben kivizsgálták. A vizsgálat ápolásszakmai hibát tárt fel, munkaköri leírás be nem tartása miatt 3 fő szakdolgozó írásbeli figyelmeztetésben részesült. A panaszos az intézkedést elfogadta.

Az intézmény minden részlegén panaszládákat helyeztek ki, amelyeket kb. 2 havonta ürítenek. Az utolsó 4 panaszláda ürítésről (2023. január, március, április, június) készült jegyzőkönyveket a munkatársaim rendelkezésére bocsátották, amelyek szerint a panaszládák minden esetben üresek voltak.

4.12. Az ellátottak kapcsolattartási lehetőségei

Az ellátást igénybe vevők a hozzátartozókkal, törvényes képviselőikkel, gondnokokkal a kapcsolattartás módját szabadon választhatják meg: telefonon, levél, személyes találkozás, közvetítő (szociális nővér).

Amennyiben az intézmény ellátottja hozzátartozójának, gondnokának, törvényes képviselőjének, az ellátottjogi képviselőnek, vagy bármely más személynek az intézményből telefonálni kíván, erre az intézmény bármikor térítésmentesen lehetőséget biztosít. *Internet hozzáférés azonban nem biztosított az intézetben.* Néhány ellátottnak van mobiltelefonja, ezt maguknál tarthatják, használhatják.

Az intézményben meghatározott látogatási idő minden nap 9:00 órától 18:00 óráig tart. Az ellátottak a látogatókat az erre kijelölt látogató szobákban, illetve a közös helyiségekben fogadhatják annak érdekében, hogy a látogatás az adott részleg szakmai munkáját és a többi ellátottat ne zavarja.²⁴

A helyszíni vizsgálat során elhangzottak szerint, a kapcsolattartás rendszeressége az intézményben nagyon változó. Kapcsolatot a lakók mintegy felével tartanak. Főleg a gyermekeket viszik időnként haza, három gyermeket minden hétvégén.

5. A vizsgálat megállapításai

5.1. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 1. § (3) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa – a civil társadalom, különösen a fogyatékossgal élő személyek és az őket képviselő

²³ lásd: Háziend 18.2. pont A panaszjog gyakorlása

²⁴ Háziend 12.2. pont A hozzátartozókkal való kapcsolattartás

szervezetek bevonásával – biztosítja a Fogyatékoságügyi Egyezmény 33. cikk 2. pontja szerinti független mechanizmus feladatainak teljesítését.

Az Ajbt. 39/O. § (1) bekezdése értelmében az alapvető jogok biztosa a *fogyatékoságügyi független mechanizmussal kapcsolatos feladatainak* teljesítése érdekében rendszeresen vizsgálja – a 18. § (1)-(7) bekezdésére tekintet nélkül, beadvány és felmerült visszásság hiányában is – a fogyatékosággal élő személyek jogainak a Fogyatékoságügyi Egyezmény előírásainak való megfelelés szerinti érvényesülését.

Tekintettel arra is, hogy az Ajbt. 39/O. § (2) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a 18. § (4) bekezdésében meghatározottakon túlmenően természetes személy alapvető jogával kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytat, ha a fogyatékosággal élő személy nem képes jogai védelmében fellépni vagy beadvány benyújtása aránytalan nehézséget jelentene számára, a *fogyatékoságügyi független mechanizmus egyik vizsgálati céljaként a fogyatékosok nappali ellátását végző intézményekben ellátott személyek alapvető jogai érvényesülésének monitorozását* határozta meg.

Az Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosához bárki fordulhat, ha megítélése szerint közigazgatási szerv [...] vagy *közszolgáltatást végző szerv* (a továbbiakban együtt: hatóság) tevékenysége vagy mulasztása a beadványt tevő személy alapvető jogát sérti vagy annak közvetlen veszélyével jár (a továbbiakban együtt: visszásság), feltéve, hogy a rendelkezésre álló közigazgatási jogorvoslati lehetőségeket – ide nem értve a közigazgatási pert – már kimerítette, vagy jogorvoslati lehetőség nincs számára biztosítva. Az Ajbt. 18. § (2) bekezdés a) pontja szerint az állami vagy önkormányzati feladatot ellátó szerv, illetve e feladat ellátásában közreműködő szerv közszolgáltatást végző szervnek minősül. Az ombudsmani gyakorlat a *közszolgáltatást végző szervek* fogalmkörébe tartozónak tekinti a szociális ellátást nyújtó, így a fogyatékosággal élő személyek nappali ellátását végző intézményeket, amelyekre az ombudsman vizsgálati jogosultsága – az Ajbt. hatásköri szabályai értelmében – egyértelműen kiterjed.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének d) pontja kimondja, hogy az alapvető jogok biztosa – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a leginkább veszélyeztetett társadalmi csoportok jogainak a védelmére.

Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. *A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.*

5.2. Az alapvető jogok és alkotmányos elvek tekintetében

Az alapvető jogok biztosa egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggésrendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmani intézmény megalakulása óta az országgyűlési biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi tesztek.

A jelentés megállapításaival összefüggésben ismételten hivatkozom arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatálybalépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának az Alkotmány szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a*

korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni”.

Az Alkotmánybíróság ugyanakkor a 13/2013. (VI. 17.) AB határozatában azt emelte ki, hogy az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően.

A testület ennek kapcsán elvi élel mondta ki azt, hogy „az Alkotmánybíróság a hatályát vesztett alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.”

Ha összevetjük az Alaptörvény hivatkozott cikkeit az Alkotmány vonatkozó rendelkezéseivel, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező alapvető jogok védelme tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná.

Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok és az alkotmányos elvek értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatálybalépését megelőzően, mind az azt követően hozott határozataiban, azok indokolásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. Kiemelendő emellett, hogy az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdése immár külön kiemelve is tartalmazza, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

5.2.1. A jogállamiság elve

Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése alapján Magyarország független, demokratikus jogállam. Az Alkotmánybíróság töretlen gyakorlata alapján ennek a jogállami minőségnek nélkülözhetetlen eleme a jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság által gyakran hivatkozott tétel, hogy a jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára. Az Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet, hogy a jogállamiságnak több összetevője van, az egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. Demokratikus jogállamban ahhoz, hogy a személyek életviszonyaikat, működésüket, magatartásukat a jog által előírtakhoz tudják igazítani, az elvárt kötelezettségeiknek eleget tudjanak tenni, szükség van a joganyag, a jogi eljárások stabilitására. A jogbiztonság nem csupán az egyes normák egyértelműségét követeli meg, hanem az egyes jogintézmények működésének kiszámíthatóságát is.

5.2.2. A nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangja

Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját, jelen esetben azt, hogy a magyar jogi szabályozás megfeleljen a CRPD által

felállított és az ENSZ Fogyatékossgal Élő Személyek Jogainak Bizottsága (a továbbiakban: CRPD Bizottság) által jelzett kötelezettségeknek.

Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetők össze a CRPD rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása érdekében. *A CRPD 4. cikke a következők szerint rendelkezik az általános kötelezettségekről:*

„1. A részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossgal alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy:

- a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében;*
- b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében;*
- c) figyelembe veszik a fogyatékossgal élő személyek emberi jogainak védelmét és előmozdítását valamennyi politika és program során;*
- d) tartózkodnak minden olyan cselekedetben és gyakorlatban való részvételtől, amely nem összeegyeztethető a jelen Egyezménnyel, és biztosítják, hogy a hatóságok és közintézmények a jelen Egyezménnyel összhangban tevékenykedjenek;*
- e) minden megfelelő intézkedést meghoznak bármely személy, intézmény vagy magánvállalkozás által a fogyatékossgal alapján történő hátrányos megkülönböztetés felszámolása érdekében;*
- f) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg vagy segítenek elő az egyetemesen tervezett áruk, szolgáltatások, eszközök és létesítmények vonatkozásában, a jelen Egyezmény 2. cikkében meghatározottak szerint, amelyek a lehető legkisebb változtatással és anyagi ráfordítással megfelelnek a fogyatékossgal élő személyek speciális igényeinek, elősegítve felhasználhatóságukat és használatukat, valamint elősegítik az egyetemes tervezést a szabványok és irányelvek kidolgozása során;*
- g) kutatásokat és fejlesztéseket valósítanak meg, vagy segítenek elő a fogyatékossgal élő személyek számára alkalmas új technológiák, beleértve az információs és kommunikációs technológiákat, a közlekedést/mozgást segítő eszközök, készülékek és segédeszközök elérhetőségének és használatának előmozdítására, elsősorban biztosítva az elérhető költséggel járó technológiáknak;*
- h) hozzáférhető információkat biztosítanak a fogyatékossgal élő személyek számára a közlekedést segítő eszközökről, a készülékekről és segédeszközökről, ideértve az új technológiákat, csakúgy, mint a segítségnyújtás, támogató szolgáltatások és szolgálatok más formáiról;*
- i) előmozdítják a jelen Egyezményben foglalt jogok oktatását a fogyatékossgal élő személyekkel foglalkozó szakemberek és alkalmazottak számára az e jogok által biztosított jobb segítség- és szolgáltatásnyújtás érdekében.*

2. Tekintettel a gazdasági, társadalmi és kulturális jogokra minden részes állam vállalja, hogy a rendelkezésre álló erőforrásai felső határáig, és szükség esetén, a nemzetközi együttműködés keretében, intézkedéseket tesz e jogok teljes megvalósításának fokozatosan történő elérése érdekében, fenntartás nélkül, a nemzetközi joggal összhangban, a jelen Egyezményben foglalt kötelezettségek haladéktalan alkalmazására [...].

4. A jelen Egyezményben semmi nem értelmezhető úgy, mint ami befolyásolja a részes állam jogának, vagy az adott részes állam vonatkozásában hatályos nemzetközi jognak a fogyatékossgal élő személyek jogainak hatékonyabb szabályozását biztosító rendelkezéseit. A jelen Egyezményben részes államok joga, szerződése, szabályozása vagy szokásai által elismert, vagy tartalmazott emberi jogok és alapvető szabadságok nem korlátozhatók vagy

csorbíthatók arra hivatkozással, hogy a jelen Egyezmény az adott jogokat vagy szabadságokat nem, vagy csak kisebb mértékben ismeri el [...].”

A szerződések jogáról szóló Bécsi szerződés²⁵ 31. cikke értelmében a szerződést jóhiszeműen, kifejezéseinek szövegösszefüggésükben szokásos értelme szerint, valamint tárgya és célja figyelembevételével kell értelmezni.

A CRPD 1. cikke értelmében „A jelen Egyezmény célja valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes és egyenlő gyakorlásának előmozdítása, védelme és biztosítása valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, és a velük született méltóság tiszteletben tartásának előmozdítása.” A CRPD alapelvei között elsőként említi továbbá, hogy a fogyatékossgal élő személyeket is megilleti a veleszületett méltóság, az egyéni autonómia tisztelete, beleértve a saját döntés meghozatalának szabadságát és a személyek függetlenségét.²⁶ Ebből következően a jelentés tartalmában az emberi méltóság alapjogi védelmének primátusából vezeti le a fogyatékossgal élő személyeket megillető további és felhívott alapjogok érvényesülésének problémáit.

Mindehhez kapcsolódóan kiemelem, hogy a fogyatékossgtudomány szakértői szerint paradigmaváltást jelent a CRPD elfogadása. Nagy előrelépést jelentett a fogyatékossgal élő személyek jogainak orvosi szemléletéről a szociális szemléletre való áttérés, azonban ezt követte az újabb lépés: az emberi jogi megközelítés alapján való gondolkodás. Az emberi jogi szemlélet lényege az inkluzív (az alany autonómiájának a szociális közegben való érvényesülése) és szubsztanciális (lényegi, a fogyatékos embert, mint az emberi jogok alanyát, és nem tárgyát szem előtt tartó) gondolkodásmód.²⁷

Az ombudsman alkalmas arra, hogy a maga semleges és kiegyensúlyozó, közvetítő szerepével, illetve a kizárólag az alapjogvédelemre fókuszáló tevékenységével, az ENSZ nemzeti emberi jogi intézményeként valós tartalmat adjon a CRPD-ben foglaltaknak. Annak az Egyezménynek, amely korszakalkotó módon – a nemzetközi emberi jogi standardoknak is megfelelően – további előrelépéseket generál a fogyatékossgal élő emberek alapvető emberi jogainak érvényesülésében.

5.2.3. Az emberi méltósághoz való jog

A CRPD 3. cikke alapelveként deklarálja a veleszületett méltóság elvét és annak tiszteletben tartását. Az Alaptörvény II. cikke alapján az emberi méltóság sérthetetlen, minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz. Az Alaptörvény hatálybalépését követően is hivatkozási pontot jelentő alkotmánybíróági gyakorlat az ember életét és méltóságát egységben szemlélte, ami azt jelenti, hogy nem választhatóak külön az ember társadalmi és biológiai dimenziójához fűződő jogok. Az egyenlő méltósághoz való jog az élethez való joggal egységben azt biztosítja, hogy ne lehessen emberi életek értéke között jogilag különbséget tenni. Emberi méltósága és élete mindenkinek érinthetetlen, aki ember, függetlenül fizikai és szellemi fejlettségétől, illetve állapotától, és attól, hogy emberi lehetőségéből mennyit valósított meg, és miért annyit. A méltósághoz való jognak részét képezi az is, hogy minden embert másokkal egyenlő méltóságú személyként kell kezelni, vagyis az egyes emberek és embercsoportok között tilos indokolatlan, észszerűtlen különbséget tenni.

Az emberi méltósághoz fűződő jog az alkotmánybíróság gyakorlatában nem a személy szubjektumától függő méltóságérzethez kapcsolódott, hanem azt jelentette, hogy a jog az életet az emberi minőséggel együtt ismeri el, és kapcsol ahhoz elidegeníthetetlen jogokat.

Az emberi méltósághoz való jog a természetes személyek autonómiáját jelenti, az önrendelkezésüknek egy olyan, mindenki más rendelkezése alól kivont magja van, amelynél fogva az ember alany marad, s nem válhat eszközzé vagy tárggyá. A méltósághoz való jognak

²⁵ Magyarországon kihirdette az 1987. évi 12. törvényerejű rendelet

²⁶ CRPD 3. cikk a) pont

²⁷ Theresia Degener, a CRPD Bizottságalelnöke, az ENSZ Egyezmény kidolgozásának aktív résztvevője; 2013. január, Trier, Academy of European Law.

ez a felfogása különbözteti meg az embert a jogi személyektől, amelyek teljesen szabályozás alá vonhatók, nincs érinthetetlen lényegük.

Az Alkotmánybíróság már az egyik első, 1990. évben hozott döntésében kimondta, hogy az emberi méltósághoz való jog általános személyiségi jog, amelynek egyes fontos eleme az önrendelkezés szabadsága. E határozatban hívták fel a figyelmet arra, hogy az önrendelkezési jog – mint az összes különös személyiségi jog – az egyén autonómiáját, az egyéni döntés szabadságát védi.

Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése alapján az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani, *védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége*. A két évtizedes alkotmánybírósági gyakorlat alapján állami szemszögből létezik az alapjogoknak *egy objektív intézményvédelmi oldala*: az egyén szubjektív (alanyi) jogának biztosításával, védelmével, érvényesülésével összefüggő tágabb értelemben vett pozitív állami kötelezettségeket összefoglalóan objektív *állami intézményvédelmi kötelezettségnek* nevezzük. Az objektív intézményvédelmi kötelezettség a negatív és pozitív állami kötelezettségekhez képest komplementer jellegű, vagyis feltételezi a szubjektív jog meglétét. Lényeges azt is leszögezni, hogy az állami intézményvédelmi kötelezettség tipikusan nem keletkeztet az egyén oldalán alanyi jogokat, és az egyén részéről nem is kényszeríthető ki. Az Alkotmánybíróság töretlen és álláspontom szerint továbbra is irányadó megállapítása szerint az állam részéről garanciális feladatai ellátásához szükséges, hogy az egyes alanyi alapjogok biztosítása mellett az azokkal kapcsolatos értékeket és élethelyzeteket nemcsak önmagukban, az egyes egyedi igényekhez kapcsolódóan védje, hanem a többi alapjoggal összefüggésben kezelje. Az intézményvédelmi kötelezettségnek a testület szerint az alapjogokhoz kapcsolódó *értékekre* is ki kell terjednie. Az alapjog jogosultjai, valamint az állam különböző szempontjai és feladatai miatt az alapjog alanyi jogi, illetve objektív oldala nem feltétlenül fedi egymást. Az állam a szubjektív alapjog által védett körön túlmenően is meghatározhatja ugyanazon alapjog objektív, intézményes védelmi körét.

Az Alkotmánybíróság korábban megállapította azt is, hogy az *életvédelmi kötelezettség* a korábbi Alkotmány 8. § (1) bekezdésének és az 54. § (1) bekezdésének együttes értelmezéséből levezethető. Az állam elsőrendű és alapvető fontosságú kötelezettsége az emberi élet védelme: nemcsak egyedi szinten, hanem *általában az emberi életet és létfeltételeket kell védenie*. Az állam objektív életvédelmi kötelezettsége az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdésének, illetve a II. cikkének együttes értelmezéséből továbbra is levezethető.

5.2.4. Az oktatáshoz való jog

A CRPD 24. cikke garantálja a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát. *A részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek oktatáshoz való jogát*. E jog hátrányos megkülönböztetés nélküli, az egyenlő esélyek alapján történő megvalósítása céljából a részes államok befogadó oktatási rendszert biztosítanak minden szinten, továbbá élethosszig tartó tanulási lehetőséget nyújtanak.

A CRPD 7. cikke rendelkezik továbbá a fogyatékossgal élő gyermekek kiemelt védelméről, melynek értelmében a részes államok minden szükséges intézkedést meghoznak, hogy a fogyatékossgal élő gyermekek számára más gyermekekkel azonos alapon biztosítsák valamennyi emberi jog és alapvető szabadság teljes körű gyakorlását. Minden, a fogyatékossgal élő gyermekekkel kapcsolatos intézkedés során elsődlegesen a gyermek legfőbb érdekeit kell figyelembe venni.

Az Alaptörvény XI. cikk (1)-(2) bekezdése alapján minden magyar állampolgárnak joga van a művelődéshez, Magyarország ezt a jogot a közművelődés kiterjesztésével és általánossá tételével, az ingyenes és kötelező alapfokú, az ingyenes és mindenki számára hozzáférhető középfokú, valamint a képességei alapján mindenki számára hozzáférhető felsőfokú oktatással, továbbá az oktatásban részesülők törvényben meghatározottak szerinti anyagi támogatásával biztosítja. Az Alaptörvény a személyiség kibontakoztatásának, a tájékozott és felelős polgárrá

válásnak az egyik alapvető feltételeként valamennyi magyar állampolgár jogát elismeri a műveltség megszerzésére törekvéshez.

E jog érvényesítése szükségszerűen állami cselekvést igényel: az állam az elengedhetetlenül fontos ismeretek megszerzését, a gyermekek megfelelő fejlődését a kötelező – és ezzel összhangban – bárki számára ingyenesen hozzáférhető alapfokú oktatással biztosítja.

Az Alkotmánybíróság a 3046/2013. (II. 28.) AB határozatában kiemelte, hogy az oktatáshoz való jog, valamint az államot terhelő intézményvédelmi kötelezettség tartalmával már több határozatában foglalkozott, az ezekben kifejtett álláspontját pedig az Alaptörvény XI. cikk (2) bekezdésével összefüggésben is fenntartja. Hangsúlyozza, hogy a mindenkori törvényhozó és végrehajtó hatalom alkotmányos joga és egyben kötelessége az oktatási rendszer működtetésének folyamatos figyelemmel kísérése, a felmerülő hibák kijavítása, hiányosságok pótlása, működési zavarok elhárítása, ellehetetlenülés megakadályozása. Az alaptörvényi követelmények keretén belül, indokolt esetben a törvényhozót megilleti az oktatási intézményrendszer módosításának, átalakításának joga. A megtett lépésekért éppúgy, mint a szükséges intézkedések elmaradásáért a felelősség a mindenkori kormányzatot terheli.

A gyermekek jogainak kiemelt védelme megjelenik továbbá az Alaptörvény XV. cikk (5) bekezdésében is, amely szerint Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket. Az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése deklarálja továbbá, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.

5.2.5 A hátrányos megkülönböztetés tilalma, a fogyatékkal élők védelme

A CRPD 5. cikke deklarálja, hogy a törvény előtt minden személy egyenlő, és mindenféle hátrányos megkülönböztetés nélkül jogosult a törvények által nyújtott védelemre és kedvezményre. Az CRPD 5. cikk 2. pontja alapján a részes államok megtiltanak a fogyatékoság alapján történő bármilyen hátrányos megkülönböztetést, és minden téren biztosítják a fogyatékosággal élő személyek számára a hátrányos megkülönböztetéssel szembeni egyenlő és hatékony jogi védelmet. Az CRPD 5. cikk 3. pontja értelmében az egyenlőség előmozdítása és a hátrányos megkülönböztetés eltörlése érdekében a részes államok minden megfelelő lépést megtesznek, így biztosítva az észszerű alkalmazkodást.

Az Alaptörvény XV. cikkének (2) bekezdése tartalmazza a diszkrimináció tilalmát, mely szerint Magyarország az alapvető jogokat mindenkinek bármely megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, fogyatékoság, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül biztosítja. Az Alaptörvény XV. cikk (4) bekezdése továbbá előírja, hogy Magyarország az esélyegyenlőség megvalósulását külön intézkedésekkel segíti, a XV. cikk (5) bekezdése emellett külön is kiemeli, hogy Magyarország külön intézkedésekkel védi a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

A két évtizedes, töretlen, az Alaptörvény fenti rendelkezése alapján továbbra is irányadónak tekinthető alkotmánybírósági gyakorlat rögzíti, hogy a *hátrányos megkülönböztetés tilalma* arra vonatkozik, hogy a jognak mindenkit egyenlőként, egyenlő méltóságú személyként kell kezelnie, az egyéni szempontok azonos mértékű figyelembevételével kell a jogosultságok és kedvezmények elosztásának szempontjait meghatározni. A megkülönböztetés alkotmányossága tekintetében az Alkotmánybíróság két mércét alkalmazott. Az alkotmányos alapjogok tekintetében megvalósuló egyenlőtlen bánásmód esetén annak alkotmányossága az alapvető jogok korlátozására irányadó szükségességi-arányossági teszt alapján ítéltető meg. Bár az Alkotmány – ahogyan az Alaptörvény is – szövegszerűen csak az alapvető jogok tekintetében tiltotta a hátrányos megkülönböztetést, az Alkotmánybíróság szerint e tilalom, ha a megkülönböztetés sérti az emberi méltósághoz való alapvető jogot, kiterjed az egész jogrendszerre.

A töretlen ombudsmani gyakorlat alapján nyilvánvalóan e személyi körbe tartoznak a gyermekek, a nők, az idősek, a fogyatékossgal élő személyek, a betegek, ezen belül pedig kiemelten a pszichiátriai betegek, továbbá a fogvatartottak, hajléktalanok.

A felsorolt egyes társadalmi csoportok más és más okokból (például az egzisztenciális helyzetük, életkoruk, egészségi vagy mentális állapotuk miatt) minősülhetnek veszélyeztetettnek, a közös pont bennük egyfelől az, hogy helyzetük miatt kiszolgáltatottak valamennyi állami, közhatalmi beavatkozással szemben. Másfelől esetükben súlyos és közvetlen következményekkel járhat az is, ha az állam nem tesz eleget egyes alkotmányos feladatainak, a speciális, rászorultakat segítő szabályozás és gyakorlat kialakításával, fenntartásával kapcsolatos kötelezettségeit nem, vagy nem megfelelően látja el. Legyen szó indokolatlan közhatalmi beavatkozásról, vagy éppen állami feladat, kötelezettség elmulasztásáról, az érintettek jog-, illetve érdekérvényesítő képessége minimális.

A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség előmozdítása az állam számára eltérő jellegű, de szorosan összekapcsolódó feladatot jelent. A jogegyenlőség megteremtése, az egyenlő méltóságú személyként kezelés biztosítása elsődleges állami kötelezettség, míg az esélyegyenlőség elősegítése az állam részéről egy jogi lehetőséget biztosít, ugyanakkor bizonyos, valamely tulajdonságuk (pl. életkor, betegség, testi fogyatékossg) okán sajátos, kiszolgáltatottabb helyzetük miatt objektíve hátrányba kerülő személyek csoportjainál az állami beavatkozás nem fakultatív feladat: az állam köteles hatékony lépéseket tenni az eredendően, súlyosan egyenlőtlen helyzet felszámolására.

A CRPD preambuluma szerint a részes államok elismerik, hogy bárkinek a fogyatékossg alapján történő hátrányos megkülönböztetése az emberi személy veleszületett méltóságának és értékének megsértése. A CRPD 4. cikk 1-2. pontja szerint a részes államok kötelezettséget vállalnak arra, hogy biztosítják és elősegítik valamennyi alapvető emberi jog és szabadság teljes megvalósulását valamennyi fogyatékossgal élő személy számára, a fogyatékossg alapján történő bármiféle hátrányos megkülönböztetés nélkül. Ennek érdekében a részes államok vállalják, hogy: a) meghoznak minden megfelelő jogalkotási, közigazgatási és egyéb intézkedést a jelen Egyezményben foglalt jogok végrehajtása érdekében; b) megtesznek minden megfelelő intézkedést, ideértve a jogalkotási lépéseket a fogyatékossgal élő személyek hátrányos megkülönböztetését tartalmazó törvények, rendelkezések, szokások és gyakorlat módosítása vagy eltörlése érdekében.

5.2.6 A fogyatékkal élő személyek önálló életvitelhez, közösségbe való befogadáshoz való joga

A CRPD önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló 19. cikke rögzíti, hogy *„Az Egyezményben részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek egyenlő jogát a közösségben való élethez és másokkal egyenlő szabad döntéshez való jogát; minden szükséges és hatékony intézkedést megtesznek annak érdekében, hogy a fogyatékossgal élő személyek teljes mértékben élvezhessék e jogaikat és a teljes közösségi befogadást és részvételt, beleértve a következők biztosítását:*

a) a fogyatékossgal élő személyeknek másokkal azonos alapon lehetőségük van lakóhelyüknek és annak megválasztására, hogy hol és kivel élnek együtt, és nem kötelezhetőek bizonyos megszabott körülmények között élni;

b) a fogyatékossgal élő személyek számára hozzáférési lehetőséget biztosítanak többféle otthoni, intézményi és egyéb közösségi támogató szolgálathoz, beleértve azt a személyes segítséget, mely a közösségben éléshez és a közösségbe történő beilleszkedéshez, valamint a közösségtől való elszigetelődés és kirekesztődés megelőzése céljából szükséges; [...]”

A Fot. 17. §-a kimondja, hogy *a fogyatékos személynek joga van a fogyatékossgának, személyes körülményeinek megfelelő – családi, lakóotthoni, intézményi – lakhatási forma megválasztásához.*

A fentiek érdekében a rendelkezés megakadályozza a nagyobb létszámú szociális intézmények további növekedését, rögzíti továbbá, hogy 2011. január 1-jét követően új, fogyatékossgal élő személyek ápoló-gondozó célú férőhelye csak lakóotthoni formában hozható létre. Az OFP III. fejezetének Lakhatás címszóval ellátott 7.2. pontja szerint *a fogyatékos személyek lakhatásával kapcsolatos döntések és programok tervezése és végrehajtása során különös súllyal kell figyelembe venni az önrendelkezés és a társadalmi integráció alapelvét.*

Az erről szóló kormányzati stratégia alapján folytatni szükséges a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltását²⁸, hangsúlyt fektetve a kiváltással érintett személyek és intézmények felkészítésére, tájékoztatására, támogatására, egyebek mellett a kiváltást támogató mentorhálózat bővítése útján.²⁹

5.3. A vizsgálattal érintett Intézmény vonatkozásában

Az elmúlt években több ombudsmani jelentés³⁰ rögzítette, hogy a bentlakásos intézményi lét ugyan számos kérdésben megoldást jelenthet a rászoruló személyek hétköznapi élete tekintetében, azonban a nagylétszámú intézmények diszfunkciói (hiányzó személyi és tárgyi feltételek, túlszűfoaltság, intézményi szemlélet) miatt olyan kiszolgáltatott helyzetet is teremtenek, amelyek jellemzően a fogyatékossgal élő személyek alapvető jogai tekintetében visszasság gyanúját vetik fel.

5.3.1. Tárgyi és személyi feltételek tekintetében

A vizsgálat feltárta, hogy a székhelyintézményben *a 235 fő ápolás-gondozását biztosítani hivatott épületek lakószobái többségében nem biztosított sem az egy ellátott személyre jutó legalább 6 m² lakóterület, és a lakószobánként maximum 4 fő elhelyezése sem.*³¹

Az ellátottak magán- és intimszférája az intézményi zsűfoaltság okozta kisméretű saját élettér mellett azáltal is sérül, hogy a lakószobákban kevés személyes tárgy elhelyezésére nyílik lehetőség. *A személyes környezet hiánya az ellátottaknak az Alaptörvény II. cikkében rögzített emberi méltóságához fűződő jogával összefüggő visszasságot idézhet elő.*

Az épületek, az intézmény területén lévő belső utak és a bútorzat állapota, a folyamatos felújítások, fejlesztések (pl. légkondicionáló készülékek beszerzése, padlóburkolatok cseréje, fürdőhelyiségek felújítása) ellenére jellemzően leromlott, elavult, korszerűtlen, ezek cseréje, javítása azonban tervben van.

A mosdó, illetve az illemhelyek száma és a testi higiéné biztosításához a jogszabályban előírt feltételek csak részlegesen adottak, több helyen erősen kifogásolható állapotúak, néhol balesetveszélyesek. Az illemhelyek ajtóval, takarófüggönnyel nem rendelkeznek, amely körülmény az ellátott fogyatékossgal élő személyek szeméremérzetét, az emberi méltóságához való jogot sértő helyzetet teremthet.

A helyszíni vizsgálat tapasztalatai szerint a magas ápolási igényű férfi és női ellátottak, illetve a fiú és lány kiskorú ellátottak nem szerint elkülönítése nem mindenhol biztosított, amely az ellátottak nemek közötti különbözőségeiből eredő személyes intimitását sértő helyzetet teremt, és ezzel az ellátottak emberi méltóságához való jogával összefüggő visszasságot idéz elő.

²⁸ 1295/2019.(V.27.) Korm.határozat a fogyatékossgal élő személyek számára ápolást-gondozást nyújtó szociális intézményi férőhelyek kiváltásáról szóló 2019-2036. évekre vonatkozó hosszú távú koncepcióról

²⁹ figyelemmel a CRPD Bizottság 5. számú Általános észrevételére az önálló életvitelről és a közösségbe való befogadásról szóló CRPD 19. cikk kapcsán (2017, CRPD/C/GC/5); a CRPD Bizottságnak a CRPD Fakultatív Jegyzőkönyvének 6. cikke szerinti, Magyarországgal kapcsolatos vizsgálatáról szóló jelentésére (2020, CRPD/C/HUN/IR/1, kiemelten 114. pont); a CRPD Bizottság 2022. október 10-én kiadott vonatkozó „Irányelvek az intézményi elhelyezés megszüntetéséről, beleértve a veszélyhelyzeteket is” dokumentumára (2022, CRPD/C/5); valamint a CRPD Bizottság Magyarország egyesített második és harmadik időszakos jelentéséhez kapcsolódó Záró észrevételeinek vonatkozó pontjaira (2022, CRPD/C/HUN/CO/2-3; 41. pont)

³⁰ AJB-1195/2017, AJB-816/2021; AJB-466/2021; AJB-1893/2021, AJB-1495/2022.

³¹ SzCsM rendelet 42. §. (1) bekezdés

A helyszíni vizsgálat során kapott tájékoztatás szerint a székhelyintézményben a vizsgálat időpontjában jelentős számú betöltetlen szakmai álláshely volt, továbbá szintén jelentős mértékű volt a dolgozói fluktuáció, gyakori, hogy az új munkatársak még a próbaidő lejártá előtt elhagyják az intézményt, így komoly problémát jelent az arra alkalmas, elhivatott és szakképzett munkatársak hiánya.

Az „A” gondozási részleg 2023. januári bezárásával a biztonságos feladatellátást veszélyeztető állapot az intézményben átmenetileg ugyan megszűnt, azonban a dolgozói létszámhiányból eredő problémák érdemben nem javultak.

Nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény, – amelyet a szakemberek és a szociális ellátórendszer munkatársainak jelzései is megerősítenek –, hogy az alacsony bérezés és a fizikailag, valamint mentálisan is rendkívül megterhelő munka, továbbá a motiváció hiánya miatt egyre többen hagyják el a szociális pályát. A szakdolgozók elvándorlása munkavállalók még tovább leterheltségét és az ellátás szakmai színvonalának csökkenését eredményezi, amelyet a jelen vizsgálat tárgyát képező intézményben lefolytatott, gondozók által elkövetett bántalmazások, ápolásszakmai hibák, mulasztások miatt indult fegyelmi eljárások, belső vizsgálatok növekvő száma is alátámaszt.

A betöltetlen álláshelyek folyamatos magas száma, a jelentős mértékű szakdolgozói fluktuáció, a szakképzett munkaerő hiánya, az ezek miatt szinte állandósult szabadságolási nehézségek – az e területen dolgozó szakemberek munkájának fokozott felelősségteljes jellegét tekintve – a biztonságos és szakszerű feladatellátást veszélyeztető helyzetet teremthet.

A székhelyintézmény a tárgyi és személyi feltételek vonatkozásában összességében nem felel meg az ápolást-gondozást nyújtó bentlakásos intézményekkel szemben támasztott jogszabályi követelményeknek³².

A székhelyintézményben tapasztalható tárgyi és személyi feltételek vonatkozásában tartósan fennálló hiányosságok összességében a jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság követelményével és az Intézményben élő fogyatékossgal élő személyek tekintetében a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben a visszasság bekövetkezésének lehetőségét hordozzák magukban, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek, valamint a CRPD 28. cikkében deklarált megfelelő életszínvonal és szociális védelemhez való jogának sérelméhez vezetnek.

5.3.2 Oktatáshoz való jog érvényesülése tekintetében

A Fot. 13. § (1) bekezdése szerint: *„A fogyatékos személynek joga, hogy állapotának megfelelően és életkorától függően korai fejlesztésben és gondozásban, óvodai nevelésben, iskolai nevelésben és oktatásban, fejlesztő felkészítésben, szakképzésben, felnőttképzésben, továbbá felsőoktatásban vegyen részt a vonatkozó jogszabályokban meghatározottak szerint.”* Az Nkt. 47. § (1) bekezdése szerint a sajátos nevelési igényű gyermeknek,³³ tanulóknak joga, hogy különleges bánásmód keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön attól kezdődően, hogy igényjogosultságát megállapították. A különleges bánásmódnak megfelelő ellátást a szakértői bizottság szakértői véleményében foglaltak szerint kell biztosítani.

³² SzCsM rendelet 40. § (3) bekezdés, 41.§, 42.§, az SZCSM rendelet 2. számú mellékletében meghatározott szakmai létszám és képzési előírások.

³³ Az Nkt. 4. § 25. pontja alapján, sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékossgal együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.

Az Nkt. 15. § (3) bekezdése értelmében a súlyos és halmozottan fogyatékos gyermek fejlesztő nevelés-oktatás keretében teljesíti a tankötelezettségét. A fejlesztő nevelés-oktatást a köznevelésért felelős miniszter rendeletében foglaltak alkalmazásával, *a sajátos nevelési igény típusának megfelelő gyógypedagógus, konduktor foglalkoztatásával, a szülő igénye, a gyermek állapota és a szakértői bizottság fejlesztő foglalkozások heti óraszámára vonatkozó javaslatának figyelembevételével kell megszervezni.*

A tanköteles gyermekek fejlesztő nevelés-oktatása a vizsgálat időpontjában székhelyintézményben valósult meg. Az intézményben folyó fejlesztő nevelés-oktatás személyi feltételeit az EGYMI, míg a fejlesztő iskolai oktatás tárgyi feltételeit az intézmény biztosítja. Az Intézmény tervei között szerepelt a fejlesztő iskola végleges elköltöztetése a 2024/2025 tanévtől, mely esetben a 25 fő tanköteles gyermek fejlesztő oktatása az intézményen belül egy másik épületben, vagy esetleg az intézményen kívül valósulna majd meg. Az Intézmény vezetőjétől kapott tájékoztatás szerint a 2024/2025 tanévtől a 17 fő *iskolarendszerű csoportos fejlesztő nevelés-oktatásban* részesülő halmozottan, súlyosan halmozottan fogyatékos tanuló – heti 20 órában – a Meixner EGYMI Fejlesztő Nevelést-Oktatást Végző Iskola Borjádi Telephelyén folytatja tanulmányait. Iskolába szállításukat az Intézmény biztosítja.

Az egyéni csoportos fejlesztő nevelés-oktatásban részesülő 18 további tanuló köznevelés keretében történő fejlesztése-nevelése, – az illetékes Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői és Rehabilitációs Bizottság által a számukra megállapított 1-5 óra időkeretben – a 2024/25. évi tanévtől az Intézmény irodaépületének felújított földszinti termeiben történik az EGYMI munkatársai által, a tanév általános rendje szerint, 8:00-tól 12:00 óráig. A 18 tanulóból 7 személy fejlesztése azonban közvetlen ágy mellett valósul meg a tanulók egészségi állapotának súlyossága, továbbá a magas ápolási szükségletük okán (Trachea-kanül, PEG stb.). A fejlesztő nevelés-oktatást követően a szociális intézmény fejlesztőpedagógusai, terápiás munkatársai, segítői folytatják legfőképpen a nem tanköteles lakók számára a fejlesztést, képzést, szabadidő tevékenységet, szakkörök keretében egyéb foglalkozást az oktatásra kialakított helyszínen.

A fejlesztő nevelés-oktatás intézményen kívül történő megszervezése a CRPD 24. cikkében rögzített oktatáshoz való jog érvényesülésével, és a társadalmi inklúzió elvárásával összhangban tett előremutató kezdeményezés.

A bekért dokumentumok, valamint a helyszíni vizsgálat során elhangzottak alapján a székhelyintézmény vonatkozásában jelen helyzet szerint a fejlesztő nevelés-oktatás a jogszabályi előírásoknak megfelelően biztosított, így a súlyos és halmozottan fogyatékos kiskorú ellátottak oktatáshoz való egyenlő esélyű hozzájárását érintően alapvető joggal összefüggő visszassággal kapcsolatos megállapítást nem teszek.

5.3.3 Az intézmény által biztosított szolgáltatások tekintetében

Az intézmény az ellátottak lakhatásáról 24 órás felügyelet mellett gondoskodik, a napi legalább ötszöri étkezésről, ruházattal, illetve textíliával való ellátásáról, ápolásról, gondozásról, foglalkoztatásról.

Minden lakóra egyéni fejlesztési terv, illetve gondozási terv készül az SzCsM rendelet 7.§ (1) bekezdés a) pontja szerint, az ellátott állapotának és gondozási szükségletének figyelembevételével. Ha a lakó egészségi állapota miatt ápolásra is szorul, az egyéni fejlesztési terv részeként számára ápolási terv is készül.

Az intézmény gondoskodik a rendszeres háziorvosi, pszichiáter; neurológus és fogorvosi ellátásról, a különböző szakrendelések megszervezésére, lebonyolításáról. Az intézmény gondoskodik az ellátottak gyógyszereiről, a gyógyászati segédeszközök beszerzéséről. Az intézmény biztosítja a napi 24 órás ápolói felügyeletet. Az intézmény biztosítja a szükség szerinti, illetve szakorvos által javasolt terápiák megszervezését is. Az

intézményben lehetősége van az ellátottaknak hidroterápia; ultrahang terápia, gyógymasszázs és mozgásfejlesztő torna igénybevételére.

A mentálhigiénés ellátás részeként egyéni és csoportos megbeszélés, csoportos foglalkozás tartására kerül sor, az intézmény közreműködik az ellátottak családi és társadalmi kapcsolatainak fenntartásában, és részt vesznek az egyénre szabott gondozási- és egyéni fejlesztési tervekben megfogalmazott célok megvalósításában. A vallásgyakorlás biztosított.

Az intézmény biztosítja a szabadidő kulturált eltöltésének szervezését az éves programterv alapján térítésmentes programok, illetve térítési költséggel járó programok keretében, ezzel lehetőséget teremt a *szabadidő méltó eltöltésére, és biztosítja a kulturális és sporttevékenységben történő részvételre vonatkozó egyenlő esélyű hozzáférés CRPD 30. cikke*³⁴ szerinti követelményének érvényesülését.

Az intézmény szocioterápiás foglalkoztatást biztosít. Ennek keretében *terápiás és készségfejlesztő foglalkozást* szervez. Az intézmény továbbá a már nem tanköteles korú lakói közül 45 fő részére *fejlesztő foglalkoztatást biztosít*. Az ellátást igénybe vevők számára a hozzátartozókkal, törvényes képviselőkkel, gondnokokkal történő *kapcsolattartás megfelelően biztosított*.

Az intézményben az SzCsM rendelet előírásainak megfelelően nyújtja az ellátottak részére az előírt szolgáltatáselemeket, dokumentálva ezeket az intézmény szakmai dokumentumaiban is. Külön kiemelés érdemel, hogy az intézmény, az ellátás valamennyi elemére kiható tárgyi és személyi feltételekben mutatkozó hiányosságok ellenére, az ellátottak részére széles körű és magas színvonalú szociális, mentálhigiénés, és fejlesztőpedagógiai ellátást biztosít.

Az intézmény által biztosított szolgáltatások tekintetében alapvető joggal összefüggő visszassággal kapcsolatos megállapítást nem teszek.

5.3.4 Az ellátottak személyes szabadsága, korlátozó intézkedések alkalmazása, érdekvédelme tekintetében

A vizsgálat feltárta, hogy AJB-1383/2017. számú jelentésben megfogalmazott ajánlás ellenére a korlátozó intézkedések szabályzata a veszélyeztető és közvetlen veszélyeztető magatartás definiálásakor továbbra is a korábbi törvényi fogalomhasználattal él, amelyeket az Eütv. 188.§ b) és c) pontjainak figyelembevételével pontosítani szükséges. A további ajánlások átvezetése megtörtént.

Az intézményben az ellátottak jogainak, érdekeinek érvényesítését a közvetlenül az intézményvezetőhöz intézett ellátotti, hozzátartozói panasz kivizsgálásra irányuló jól kialakított mechanizmuson túl az *Érdekképviselői Fórum* is szolgálja. Az ellátottak jogainak gyakorlásában segítséget nyújt továbbá az *Ellátottjogi képviselő*, aki az intézményben rendszeresen fogadóórát tart, neve, elérhetősége, és az intézményi fogadóideje, minden részlegben kifüggesztésre került. Az intézmény minden részlegén *panaszládák* vannak kihelyezve.

Az ellátott személyek érdekérvényesítési lehetőségei, azok dokumentálása, a panaszok kivizsgálásának gyakorlata, a rendelkezésre bocsátott dokumentumok alapján rendezett, átlátható, így az ellátottak jogérvényesítésével összefüggésben alapvető joggal összefüggő visszassággal kapcsolatos megállapítást nem teszek.

³⁴ CRPD 30. cikk A kulturális életben, üdülési, szabadidős és sporttevékenységekben való részvételről

6. Összegzés

A fogyatékoságügyi független mechanizmus keretében folytatott helyszíni vizsgálat célja az intézmény működésének megismerése, alapjogi szempontú monitorozása, valamint intézmény működésével összefüggésben a korábbi jelentésekben³⁵ megfogalmazott ajánlások teljesülésének utánkövetése volt.

Az Intézményben korábban feltárt, alapvető jogot érintő visszasságok (mint például a szakdolgozói létszám hiányosságai, az egy ellátottra előírt minimum lakóter hiánya, illetve az egy szobában együtt lakó ellátottak előírtnál nagyobb létszáma) a *Kastély-épület* („A” részleg) bezárásával, illetve az ellátást biztosító helyszínek átszervezésével csak részben kerültek orvoslásra, illetve enyhítésre. Feltétlenül előremutató körülmény, hogy az eltelt időszakban rendeződött az orvosi ellátás problémája és az intézmény lehetőségeit kiaknázva törekszik az ellátottak mentális-, fizikális- és pszichés jóllétének biztosítására. Az ajánlásoknak megfelelően kialakításra került egy kizárólag erre a célra szolgáló intimszoba, valamint látogatósobák, továbbá orvoslásra kerültek az intézményben az érdekvédelmi lehetőségekkel (panaszláda, ellátottjogi képviselő, érdekképviseleti fórum) kapcsolatos hiányosságok is.

Az Intézmény dolgozói létszáma a korábbi vizsgálat óta számottevően nem változott, így a kiegyensúlyozott színvonalú, biztonságos feladatellátás továbbra sem biztosítható.

Az Intézmény a tárgyi feltételek tartósan fennálló hiányossága miatt továbbra sem felel meg az ápolást-gondozást nyújtó bentlakásos intézményekkel szemben támasztott jogszabályi előírásoknak.³⁶ A személyi feltételek vonatkozásában a működéshez szükséges jogszabályi minimum feltételek nincsenek megfelelően biztosítva, az SZCSM rendelet alapján meghatározott szakmai létszám és a képesítési előírások nem felelnek meg a rendelet 2. számú mellékletének.

A helyszíni vizsgálat során feltártak szerint az intézményi férőhely-kiváltás folyamata az Intézményben – annak ellenére, hogy erre az Intézmény részéről konkrét fejlesztési tervek kerültek kidolgozásra – forrás hiányában elakadt. *Az Intézmény vezetőjétől a vizsgálatot követően kapott tájékoztatás szerint, az Intézmény – új szolgáltatási elemként – 2024. novembertől, 8 fő számára támogatott lakhatás szolgáltatást tud biztosítani.*

A támogatott lakhatás szolgáltatás létesítése – mint kezdeti lépés az érintettek közösségi befogadása és önrendelkezésük lehetősége és megélése felé – kétségtelenül meghatározó egy nagylétszámú bentlakásos intézmény kiváltásának folyamatában. De a férőhelykiváltási program teljes megvalósulásáig, ami jelen körülményeink között várhatóan még hosszabb időtávot igényel, a székhelyintézmény lakótereinek felújítása és a jogszabályoknak megfelelő kialakítása, nagy mértékben növelné az érintett személyek méltó életkörülményeinek a biztosítását. A CRPD ugyan kifejezetten az önálló életvitel és az egyéni autonómia alapelveit deklarálja, amelyek a nagy létszámú otthonok működési diszfunkciói (személyi és tárgyi feltételek hiánya, túlszűfoeltság) következtében hatványozottan sérülhetnek. Az intézményeknek azonban a szociális intézményi férőhelyek kiváltásának teljes megvalósulásáig is biztosítaniuk kell a fogyatékosággal élő személyek számára a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való jog, az egyenlő bánásmód követelménye, s a CRPD-ben rögzített követelmények érvényesülését.

Az Intézmény a vármegyében egyedülként lát el súlyos és halmozott fogyatékosággal élő kiskorú személyeket, ezért az általa biztosított speciális szolgáltatás fenntartása indokolt és szükséges, különös figyelemmel arra is, mert a gyermekvédelmi szakellátásba vett gyermekek ellátásáról is a székhelyintézménynek kell gondoskodnia.

Ugyanakkor a személyi és tárgyi feltételek vonatkozásában jelentős hiányosságokkal rendelkező intézményekben, így a vizsgált székhelyintézményben, az ott élő személyek alapvető jogainak sérelme, annak folyamatos fennmaradása az ideiglenes hatályú működési engedélyek hatályának meghosszabbításával, valamint az ellátás iránt megnövekedett igényre

³⁵ AJB-5256/2014. számú jelentés; AJB-1383/2017. számú jelentés; AJB-6904/2020. számú jelentés

³⁶ Különös tekintettel az SzCsM rendelet 41.§, 42. §. rendelkezéseire

való hivatkozással önmagában nem indokolható. *Hangsúlyozom ennek kapcsán, hogy az ellátási érdekre való hivatkozás keretében nem csupán a működés jogszerűségének adminisztratív garanciáiról szükséges gondoskodni, hanem az intézményi férőhelyek kiváltásáig az elhanyagolt tárgyi és személyi körülmények haladéktalan megszüntetéséről is.*

Az intézményi férőhely kiváltás folyamatának ütemezett megvalósítása a jelen időszak aktuális és sürgető feladata, az országos szinten intézményekben élő több ezer ellátott személy részére pedig – a minden embert egyenlő mértékben megillető, veleszületett emberi méltóság alapján – az esély a méltó emberi létre.

A fentiekre tekintettel a már többször meghosszabbított ideiglenes szolgáltatói nyilvántartási bejegyzéssel rendelkező Intézmény működése és feladatellátása, az érintett fogyatékossgal élő személyek vonatkozásában a minden embert egyenlő mértékben megillető emberi méltósághoz való joggal, az egyenlő bánásmód követelményével, a fogyatékossgal élő személyek kiemelt védelmének állami kötelezettségével összefüggésben visszasságot idéz elő, továbbá nem felel meg a CRPD 4. cikkéből eredeztethető nemzetközi kötelezettségeknek sem, megsértve az érintett személyeknek a CRPD 19. cikkében rögzített önálló életvitelhez, közösségbe való befogadáshoz való jogát, valamint a CRPD 28. cikkében³⁷ rögzített megfelelő életszínvonalhoz és szociális védelemhez való jogát.

7. Intézkedéseim

A vizsgálatom során feltárt alapvető jogokkal összefüggő visszasság megszüntetése és jövőbeli bekövetkezése lehetőségének megelőzése érdekében felkérem

1. az Ajbt. 31. § (1) bekezdése alapján a *belügyminisztert*, hogy a tárca hosszútávú stratégia alapján tervezett intézkedései során fordítson különös figyelmet a jelentésben rögzített alapvető jogok érvényesülésével összefüggésben tett megállapításokra, amelyek kapcsolatban kiemelten fontosnak tartom:
  - a) a férőhely-kiváltási programok ütemezésének áttekintését, annak felgyorsítását;
  - b) a férőhely-kiváltási programok befejezéséig a bentlakásos intézmények megfelelő működése tárgyi és infrastrukturális feltételeinek feltérképezését;
  - c) megfelelő stratégiák kidolgozását a bentlakásos intézmények megfelelő szolgáltatását biztosító személyi feltételek kialakítására és a munkaerőhiány megszüntetésére;
2. az Ajbt. 31. § (1) bekezdés alapján a *Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság Baranya Vármegyei Kirendeltségének igazgatóját*, hogy
  - a) a vizsgálatban érintett székelyintézmény megfelelő működésének biztosítása érdekében – addig is, míg férőhely kiváltási program megvalósul – segítse elő a szükséges források tervezésével és biztosításával az intézmény épületeinek felújítását, modernizálását, a lakóterek jogszabályi előírásoknak megfelelő átalakítását annak érdekében, hogy az ellátottak számára előírt szükséges lakótér biztosítható legyen és az egy lakószobákban elhelyezett ellátottak száma csökkenhessen;
  - b) a szükséges intézkedésekkel támogassa az érintett székelyintézmény férőhely-kiváltási folyamatának mielőbbi megvalósulását, felgyorsítását;

---

³⁷A CRPD 28. cikke 28. cikkének 1. pontja, a megfelelő életszínvonal és szociális védelem vonatkozásában deklarálja, hogy a részes államok elismerik a fogyatékossgal élő személyek jogát a megfelelő életminőséghez saját maguk és családjuk számára, beleértve a megfelelő ételmezt, ruházatot és lakhatást, továbbá az életkörülmények folyamatos javításához, és megteszik a megfelelő lépéseket annak érdekében, hogy e jog érvényesülését bármiféle fogyatékossgon alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen védjék és támogassák.

3. az Ajb. 32. §-a alapján felkérem az *Intézmény vezetőjét*, hogy
- a) tegyen meg minden intézkedést annak érdekében, hogy a jelentésben is rögzített sérelem nélkül érvényesüljenek – az intézményi férőhelykiváltás elhúzóása ellenére is – a székhelyintézményben élő ellátott személyek alapvető jogai;
  - b) tegyen meg minden intézkedést a személyi feltételek megfelelő biztosítása érdekében;
  - c) fordítson fokozott figyelmet a szakmai dolgozók továbbképzésére, és a szupervízió igénybevételének lehetőségére;
  - d) intézkedjen a koedukált működésű lakószobák felszámolása érdekében;
  - e) intézkedjen annak érdekében, hogy az Intézmény *„Korlátozó intézkedések alkalmazásának szabályzata”* meghatározásai megfeleljenek az Eütv. vonatkozó rendelkezéseinek.

Budapest, 2024. az elektronikus dátumbélyegző szerint

Dr. Kozma Ákos